XXI п. 146

ЮБИЛЕЕНЪ СБОРНИКЪ

издаденъ
по случай 25 годишната учителска
и свещеническа дѣйность на
свещеникъ

ХРИСТО СТЕФАНОВЪ ХАДЖЕВЪ.

(1886 1.| IX. — 1911 1.| IX.)

ДОБРИЧЪ,
ПЕЧАТНИЦА „ДОБРУДЖА".
1911.

X14

3995

4831

ДУХОВЕН ЦЕНТЪР
при храм "Св. Теодор" - Добрич
БИБЛИОТЕКА
Инв.№ 3003/2013 г.

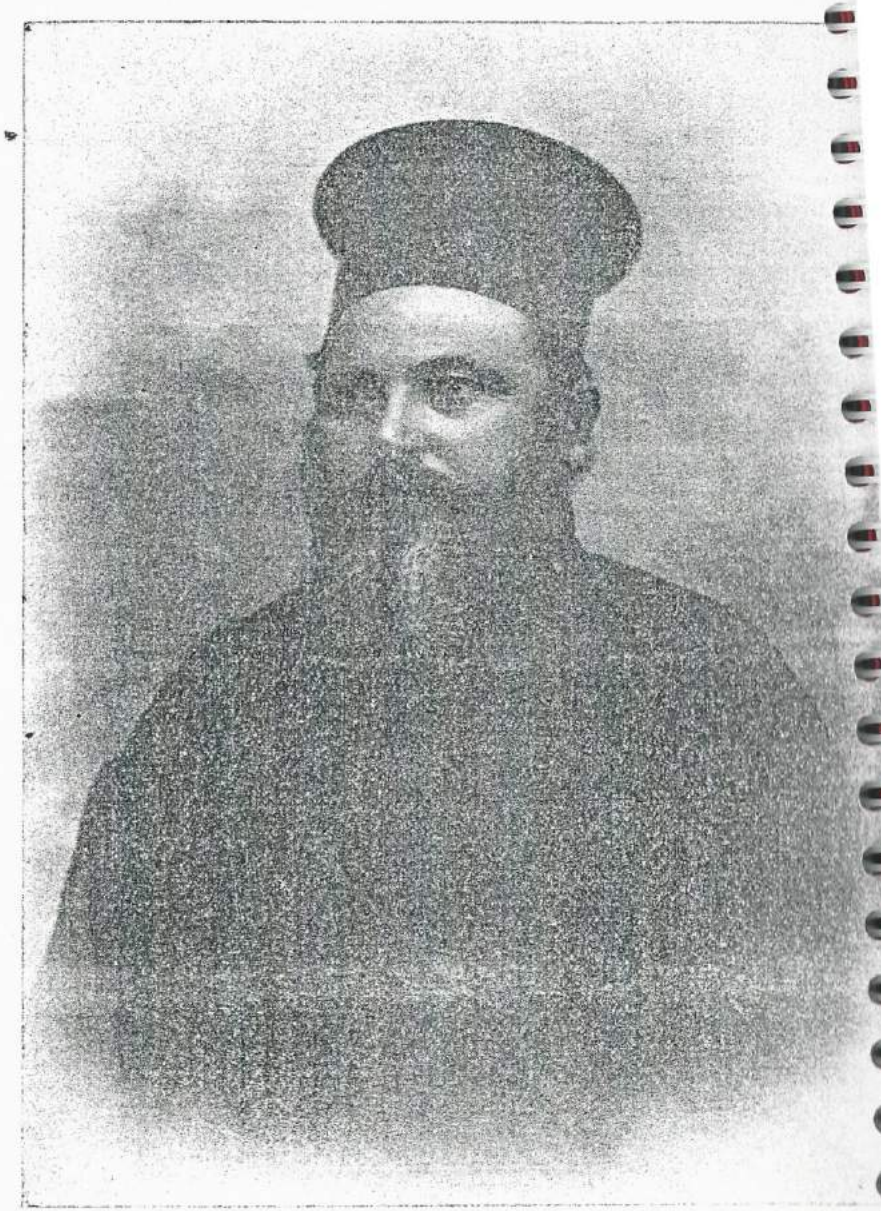

Свещ. Христо Ст. Хаджиевъ

(1886. 1. IX. — 1911. 1. IX).

Дѣлъ първи.

Биография и автобиография

на

свещеникъ **Христо Стефановъ Хаджевъ.**

I.

Мѣсторождение, спомѣни отъ дѣтинството, първоначално и класно образование.

Христо Стефановъ Хаджевъ е роденъ въ гр. Струга — Охридско (въ Македония), на 15 мартъ 1867 година. Родителитѣ му сж били: Стефанъ Хр. Хаджевъ и Алтъна Николова Бѣлева.

Чудесната живописна природа е оставила дълбоки и неизгладими впечатления въ душата на малкия Христо, който не лишенъ отъ поетически вдъхновения и мечтаещъ за своето родно мѣсто, въ юношескитѣ си години ето какъ е възпѣвалъ своето бащино огнище:

Роденъ съмъ въ градъ Струга
покрай черния Дринъ.
други като наши Струга
градъ нѣма ни единъ.

Околностьта му е
твърдѣ украсена
с' градини, ливя,
с' лозя насадена.

Освѣнъ всичко това
тамо сѫ родени
двамата Миладина
съ славното име.

Но защо сега тя
дрѣме, спи нехайно,
стои глуха, нѣма
толкова отдавно!

О, драгъ, черенъ Дрине,
искашъ ли свобода
безъ бой, безъ кръвнина
никогажъ не бѫжда...

Дѣдо му е билъ пръвъ богаташъ въ гр. Струга и е стоялъ много години коджабашия (кметъ). Баща му Стефанъ Хаджевъ, най-малъкъ синъ на дѣда му, отъ втората му жена — баба Милка е билъ доста изученъ, но като разглезенъ и злѣ възпитанъ, той въ младинитѣ си се прѣдалъ на лошъ животъ: картонгране и пиянство, а най-много — слѣдъ смъртьта на жена му Алтъна, която умрѣла слѣдъ раждането на Христа. Като прахосалъ всичкия имотъ, баща му отишелъ въ Романия—Букурещъ, дѣто се занимавалъ съ хлѣбарство. Въ Романия, въ околностьта на гр. Слатино, баща му се оженилъ за една влахиня, отъ която еималъ другъ синъ.

Въ 1876 год., когато Сърбия обявила война на Турция, баща му се билъ въ четата на руския генералъ Черпаевъ и въ едно сражение на 20. VII 1876 год. падналъ убитъ при гр. Зайчаръ. И така, Христо останалъ сираче — безъ майка още като пеленаче, а безъ

баща — едва 8 годишенъ. Благодарение на баба Милка, която е прѣла на хурка, малкия Христо израстналъ и до 13 год. си възрасть е ходилъ на училище въ Струга, дѣто завършилъ I класъ. Като не могла повече да го издържа въ училище, баба Милка намислила да го изпрати на чужбина при братовчедитѣ му, които да се погрижатъ за неговото по-нататъшно отглеждане и възпитане.

Прѣди да опишемъ странствуването на юноша Христо, ще характеризираме неговото дѣтинство съ нѣколко лични спомѣни, взети отъ неговата автобиография:

1. Бѣхъ малъкъ, още не бѣхъ почналъ да ходя въ училище. Събирахме се много дѣца у насъ да играемъ. Азъ нареждахъ дѣцата да сѣдатъ на чинове, като ученици и вземахъ една пръчка въ ржката си и започвахъ да махамъ пръчката въ въздуха къмъ ученицитѣ и имъ казвахъ да изговарятъ подиреми: а, бе, ве, ге, де, е, же, зе, и пр., който не думаше подирѣ ми, шибахъ го съ пръчката си;

2. Правихми си по двора фурни, зимахме отъ кжщи брашно, правихме малки питки и ги продавахме за пари отъ керемиди;

3. Въ двора ни ставаше голѣма трѣва, лѣтно врѣме събирахме диненн кори, ставахме бостанджии и збирахме диненитѣ кори изъ трѣвата и ги продавахме пакъ за такива пари;

4. Кжщата ни бѣше прѣзъ три кжщи до рѣката, ний си събличахме дрѣхитѣ у насъ и ходѣхме на рѣката да се къпимъ. Веднъжъ като се къпѣхме, збихме се съ турчетата. Едно турче захвърли съ една керимида и ме удари въ гърба. Заболѣ ме силно, обърнахъ

се къмъ турчето и му рекохъ: „въ недѣля, като доде Русия, ще ти кажа азъ тебе“;

5. Събирахъ дѣцата отъ цѣлата махла и ги нареждахъ 2 по 2 и на нѣкое давахъ байракъ, на друго газена тенекия, на трето боразанъ отъ върбова кора и азъ имъ ставахъ командиръ и играехме на аскеръ;

6. Съ единъ мой другарь Колю Апостоловъ Чепуновъ измислихме единъ новъ говоръ за да не могатъ другаритѣ ни да разбиратъ. Този говоръ бѣше такъвъ: вземахме първия слогъ на думата и го тургахме най-подиръ на думата, а едносложнитѣ думи ги изговаряхме наопаки. Ето нѣколко примѣра:

1) Азъ съмъ българинъ	за мъсъ гаринбълъ
2) Дай ми хлѣбъ	ми дай бѣлхъ
3) Отвори вратата	творио татаврa
4) Счупихъ стъклото	пихчу клотостж и пр.

И въ училището, сжщо така, другаритѣ му го наричали „Хаджевчето“, който винаги изваждали на урокъ, когато трѣбвало да се отстрами даскала.

Учительтъ му Пърличевъ, често пжти за похвала му давалъ едно листче, на което бивало написано: „добъръ“, „многодобъръ“, „прилежателенъ“ и пр.

Въ възпоминанията на юноша Христа има много силно запечатани впечатления отъ зулумитѣ, които турцитѣ сж вършили и днесъ продължаватъ да вършатъ върху безащитното македонско население. Ето нѣколко факти изчерпани отъ спомѣнитѣ на Хаджева, които рисуватъ тогавашното положение на родното му мѣсто, което по нищо не се различава отъ сегашното:

1) Азъ спѣхъ, въ кжщи имаше прѣдачки. Посрѣдъ нощь загърмѣха пушки, стрѣснахъ се и се събудихъ. Виждамъ баба ми пълни възглавницитѣ съ дрѣхитѣ. На запитването ми, защо прави това, тя ми отговори: мълчи синко, турцитѣ и повече нищо. Гърмежитѣ раздвижиха цѣлия градъ. И ние излѣзохме отвънъ на чардака, но що да видимъ: цѣлия градъ освѣтенъ отъ пламацитѣ, въ които изчезнали единъ български ханъ и загиналъ ханджията.

2) Една година на трифоновъ день турцитѣ нападнали нашата църква съ цѣль да я обератъ Българския патраулъ огадилъ крадцитѣ и тѣ избѣгали. На другия день се научихме, че задигнали отъ кжщата на К. Китанчевъ синътъ имъ Александръ, отъ когото искали 2000 лева откупъ за да го освободятъ. На другата година турцитѣ, на сжщия день пакъ нападнаха да ограбятъ църквата ни, но пакъ не успѣха. Ето защо, поради тѣзи случки, набожното население започна повече да празднува „Трифоновъ день“.

3) Единъ день всичкитѣ ученици отъ училището бѣхме се събрали въ черковния дворъ, дѣто бѣха донесли единъ човѣкъ, нашъ съгражданинъ, който бѣше насѣченъ отъ турцитѣ. Носѣха го да го погрѣбватъ.

4) Една сутринь, като отивахъ на училището, прѣсрѣщна ме единъ мой другарь на пжтя и ми каза, че 500 души арнаути се събрали прѣдъ черковния дворъ съ байраци и транпета, приготовлявали се да изколятъ българитѣ въ градеца. Не слѣдъ много ние видѣхме, че сжщитѣ арнаути заминаха прѣзъ чаршията и си отидоха. Послѣ разбрахме, че

наистена тѣ щѣли да ни изколятъ, но голѣмцитѣ и богаташитѣ отъ града ни откупили съ пари, като имъ събрали и дали 500 турски лири, — на всѣкиго по една лира.

5) Единъ день дойдоха въ градецътъ ни хора по бѣли гащи и по ризи само, а то бѣше по Димитровъ-день. Послѣ се научихме, че като си идвали отъ чужбина, по пжтя ги срѣщнали разбойници, обрали ги и двама-трима отъ тѣхъ убили. Единия отъ убититѣ бѣше нашия сватъ Ив. Несторовъ.

6) Една година дадохме едната отъ стаитѣ на кжщата си, одаята, подъ наемъ на единъ турчинъ на име Абе. Той бѣше откупилъ десятька на градеца ни и се викаше **спахия**. Единъ день, той, заедно съ сейменина си Байрамаа, отидоха по селата за нѣколко дена, а одаята заключиха.

Като минавала баба ми веднъжъ покрай одаята, чува отвжтрѣ единъ гласъ: бабо, бабо!! Отива баба ми до одаята и си туря окото на ключалката на вратата, но що да види: едно 12—13 годишно момче! Пита го, що търси тамъ, то ѝ разправя, че го откраднали, скришно и искали да го потурчватъ. Помоли се на баба ми, като ѝ каза: бабо, ако можешъ отървиме за майка ще те имамъ. Баба отиде въ махалата, повика нѣколко души и като се посмрачи, туриха една стълба на единия прозорецъ, счупиха едната напрѣчна пръчка на прозореца и извадиха момчето отъ тамъ. Като скачеше, една човѣкъ направи бѣлѣгъ долу и на това мѣсто заклаха една кокошка и опръскаха мѣстото съ кръвь. Момчето и до днесъ не зная какво е станало. Но като си

дойде Абе отъ селата, ние се приструвахме че нищо не знаемъ, че не сме видѣли прозорепа до тогава, до когато той не ни каза, че била счупена пръчката и че едно момче скочило отъ прозорецътъ и избѣгало. Баба ми като да не знае, отидѣ даже да гледа счупената пръчка и кръвьта на избѣгалото момче.

Както по рано казахме, осталъ сираче, малкия Христо билъ оставенъ изключително на грижитѣ на баба си. И тя, обаче не била въ положение да го издържа и рѣшила да го изпрати въ България при неговитѣ сродници, които да се погрижатъ за неговото поната тъшно възпитание.

На 1881 год. той заминалъ за България при братовчедитѣ си: Коста, Атанасъ и Христо Чакърови, които тогава биле хлѣбари въ Балчикъ. Като пристигналъ при тѣхъ Христо мислѣлъ, че ще го подържатъ да се учи още въ училището, но горчиво се излъгалъ въ надеждата си, — вмѣсто въ училището, той билъ настаненъ да работи въ фурната. . . .

Каква е била душевната мжка на малкия фурнаджия Христо и какви сж биле душевнитѣ му въжделения за науката, се вижда отъ слѣдното негово стихотворение, навѣрно писано върху тезгяха, прѣзъ врѣме на нощна почивка и осамотено бдѣние:

„Останалъ съмъ безъ баща и майка,
Въ тѣзи чуждитѣ страни
За мене нѣма кой да завайка
Нито даже да си напомни. . .

Нѣмамъази братя родни
Нито пъкъ сестрици мили,
Да помогнатъ, да сж врѣдни,
Да заздравятъ мощи гнили...

А роднинитѣ сж много,
Но и тѣ, пусто, защо сж,
Кога азъ отъ тѣхъ не мога
Нѣщо добро да попр(с!...

Най-послѣ, единъ неговъ роднина, Панделн Наумовъ, бивши митнически управитель въ Балчикъ, се смилилъ надъ него и го взелъ отъ фурната и го далъ на училище. Въ Балчикъ Христо свършилъ съ отличие IV отдѣление и мечтаялъ да слѣдва въ класовегѣ, но нѣмало кой да го подържа въ другъ градъ, защото въ Балчикъ имало само до IV отдѣление. И сега, обаче щастието на ожидаещия науката ученикъ е прѣработило. Тогавашния окржженъ управитель въ гр. Варна, **Станчевъ** се явилъ като истински благодѣтель на Христа. Той билъ далъ обѣщание да подържа на училище едно бѣдно момче, на нѣкой опълченецъ. Като чулъ това, Христо подалъ заявление до г. Станчева, като му описалъ положението и произхода си, а сжщо и загиването на баща му на бойното поле при г. Зайчаръ. Станчевъ тогава му подарилъ 160 лева, съ които Христо завършилъ I класъ въ Добричъ. Сжщата година братовчедитѣ му се прѣмѣстили на работа отъ Балчикъ въ Добричъ, дѣто завършилъ II и III класното си образование.[1])

1) За да може Христо непрѣкъснато да слѣдва и довърши II и III класове въ Добричъ, най-много се дължи на неговия братовчедъ-благодѣтель **Анастасъ**, който го е подържалъ

Прѣзъ 1885 год. Христо билъ изпратенъ въ Варна, да се запише въ гимназията, ученикъ въ IV класъ. Но, тука, едва встжпилъ на чиноветѣ въ гимназията за да вкуси и отъ сладоститѣ на гимназиалното образование, обявила се сръбско-българската война, която станала причина да се прѣкрати неговото по-нататъшно образование и прѣждеврѣмено да се впусне въ вихритѣ на житейската борба.

II.

Патриотизмъ и самопожертвуване. Начало на обществената дѣйность — учителствуване.

Щомъ се обявила сръбско българската война, въ Варна, Добричъ и други градове изъ отечеството ни, училищата започнали да се затварятъ и по възрастнитѣ ученици започнали да се записватъ доброволци. И нашия Христо, въ чийто жили тече чиста българска кръвь, възпламененъ отъ радость, че е дошелъ вече часътъ, когато и той ще може да отмжсти за баща си,[1]) връща се въ Добричъ и пожелава да се запише като доброволецъ въ новосформированата чета отъ покойния родолюбивъ българинъ и отличенъ добришки гражданинъ **Димитръ Петковъ Ковачевъ**, който е билъ отъ старитѣ опълченци.

Едва 18 годишенъ, като отишелъ да се

и насърчавалъ да се учи. Ето защо, съ право може да се каже, че Христо дължи твърдѣ много на своя душеприкашчикъ и благодѣтель Анастасъ.

1) Извѣстно е на читателитѣ ни, че първоначално се проектираше Турция да ни нападне, но отпослѣ когато сърбитѣ влѣзоха въ нашата територия, положението се измѣни.

записва Христо въ четата на Ковачева, билъ посрѣщнатъ съ думитѣ: „Ние нѣма да отидемъ тамъ на орѣхи да играемъ я!“.

Слѣдъ много голѣми настоявания и молби, най-послѣ, Христо билъ записанъ въ редоветѣ на доброволцитѣ, които отъ Добричъ заминавали съ надежда и вѣра, че най-послѣ е дошелъ орѣчения часъ, когато трѣбва да се отмъсти на нашия петвѣковенъ мѫчитель — турчина...

Около 100 души доброволци, прѣдвождани отъ Ковачева и знамѣносеца имъ Тодоръ Кула-Ивановъ, заминали най-послѣ за Варна и отъ тамъ за Шуменъ, и — за турската граница. Въ Шуменъ, всички събрани доброволци биле обучавани въ военото изкуство: какъ се държи оръжието и какъ трѣбва да се употрѣбява.

Какви мисли и чувства е вълнувала душата на буйния Христо, ние можемъ да сѫдимъ отъ слѣдното негово стихотворение, писано въ шуменската казарма при нощното бдѣние:

„Самичъкъ въ казармата
Седѣхъ — що мислѣхъ не зная,
До като ми се смая главата
И легналъ съмъ, безъ да хая.

Но, щомъ легнахъ на постеля
Сънь сънувамъ и се стрѣсвамъ
Припомнихъ си, че в' недѣля
На пѫть, за бой ще да тръгвамъ.

Тогазъ радость и веселе
Разтревожиха душа ми,

Безъ да смисля прѣмеждие
Азъ си казахъ — по-врàга ми...

Учителство и писърлъкъ,
И стоене надъ масата,
По-добрѣ е комитаджилъкъ,
Тамо горѣ в' планината.

Тамо с' турци ще се биемъ
Всички ний за свободата
Турска кръвъ ще да пролѣемъ
Тамо близо до рѣката.

Тъй като мислѣхъ пакъ заспивамъ
И на сънь сънувамъ,
Че съ турци се сражавамъ
И ги побѣждавамъ.

Ето врагътъ, бе Стефане!
Изведнажъ извикахъ
Събудихъ се азъ отъ спане
И зачухъ музика...

В' това врѣме се отвори
Казармена врата
Офицеринътъ говори,
Вика десятника.

Какво вика? — азъ съпливо
Попитахъ и скочихъ,
Каква жалость, какво ново
— Отговоръ получихъ:

„Зла Сърбия обявила
Война на България
И навлѣзла въ прѣдѣла
Дори до София.

И тъй, отъ Шуменъ, доброволцитѣ вмѣсто да отидатъ срѣщу врагътъ, който ни е потискалъ 500 години, вмѣсто да опитатъ оржжието си срѣщу поганецътъ, тѣ се отправили за къмъ границата на братската намъ страна — Сърбия. Тѣ заминали за къмъ Видинъ, отъ дѣто биле отправени прѣзъ Кула на Връшка чука срѣщу Зайчаръ. Тамъ тѣ вардили нѣколко деня, като мъртва стража на границата, по-послѣ биле смѣнѣни отъ тамошната милиция и се оттѣглили въ с. Бойница на квартира.

На 2 ноември 1885 год. сърбитѣ навлѣзли въ Българската земя и на нашата доброволческа чета се паднала високата и благородна задача, да вземе участие въ отблъсването имъ. Но 700 души необучени доброволци какво може да направятъ срѣщу 9000 редовна войска! Надвечерь тѣ биле принудени да отстжпятъ и се върнатъ обратно въ Видинъ, дѣто започнали силно да се укрѣпяватъ. При отстжпването за Видинъ, краката на Христо много лошо прѣмръзнали, та като ги затоплилъ въ единъ хотелъ, тѣ започнали да затичатъ до толкова, че той не е могълъ да стжпи на земята. Цѣли двѣ недѣли тамъ му лѣкували краката. Прѣзъ това врѣме войната се била вече прѣкратила. Станало примирието и той не можалъ вече втори пжть да вземе участие въ войната. На 20 декември всичкитѣ доброволчески войски биле разпуснати и се прибрали въ домоветѣ си.

Учителствуването си, Христо Хаджевъ започналъ на 1 септември 1886 година, тъкмо прѣди 25 години!

Това врѣме изъ нашата равна и хубава Добруджа училищата бѣха малко. Тукъ-тамъ, само въ по-голѣмитѣ села, дѣто имаше и църква, селенитѣ отъ старото поколение настояваха прѣдъ училищнитѣ власти да имъ се открие частно или държавно училище и съ голѣми молби, най-послѣ сполучваха да се злобиятъ и съ свое народно първоначално училище.

Ако направимъ едно сравнение съ положението и уредбата на тогавашнитѣ училища и днешнитѣ, ще видимъ, че има голѣма разлика въ всѣко едно отношение. Тогавашнитѣ здания бѣха съвършено неудобни, а често пжти и за училище сж служили нѣкои запустѣли бурдеи, дѣто никой не би могълъ да живѣе. Въ такива училища е започналъ да учителствува и Хр. Хаджевъ. Голѣма е била ревностьта и въодушевлението у него, когато за прѣвъ пжть се посвѣтилъ на учителската си кариера. Макаръ и съ недовършено IV° класно образование, между повечето тогавашни свои колеги, той е билъ почти най-интелегентенъ и съ най-голѣма педагогическа подготовка. Благодарение на своя характеръ и на голѣмата си научна заинтересованость и любознателность, Хр. Хаджевъ допълнилъ постепено, чрѣзъ самообразование и саморазвитие онова, което не можалъ да добие отъ по-високо училищно образование. *Сега за него живота е станалъ най-добро и най-дълбоко училище.* Отъ тамъ той черпѣлъ поука, мждрость и житейска опит-

ность и съ една свойствена на *родѣнъ учитель* вѣщина, започналъ той да учи и да възпитава своитѣ ученици, които съ жадность възприемали и поглъщали всичко, което тѣхния учитель имъ давалъ.

И така на 1 септемврий 1886 година, Хр. Хаджевъ се условилъ вече за народенъ учитель въ с. Матлъмово, Ези-бейска община, Добришка околия, за 400 лева и храната отъ селото, какъвто е билъ тогавашниятъ традиционенъ обичай, останалъ въ нравитѣ на нашия народъ, прѣди освобождението ни. Първата година ималъ само едно отдѣление, втората — двѣ, а третата година, прѣзъ декември 1888 година билъ записанъ за войникъ и го взели да служи въ 8 примонски полкъ. По силата, обаче на единъ указъ, изладенъ отъ новия тогава български князъ Фердинандъ, понеже вземалъ участие въ сръбско-българската война, го освободили.

Слѣдъ като се завърналъ отъ гр. Варна отишелъ въ ближното до с. Матлъмово с. Дургутъ-калфа и тамъ отворилъ за пръвъ пѫть, частно първоначално училище, дѣто дохождали да се учатъ и ученицитѣ му отъ първото село Матлъмово. На четвъртата година пакъ отишелъ въ Матлъмово, дѣто си задалъ вече за цѣль да се построи ново и хигиенично училищно помещение. Благодарение на голѣмата любознателность и ученолюбивость на по-старитѣ и първи хора отъ това село, хубавата инициатава на учителтъ Хаджевъ е била добрѣ посрѣщната и възприета отъ цѣлото село. Кой какъ можалъ и до колкото можалъ, — споредъ силитѣ си, спомогналъ и ето още сѫ-

Анастасъ Н. Чакъровъ

Душеприкашчикътъ и благодѣтелтъ на свещеникъ Хр. Ст. Хаджевъ, на когото той най-много дължи за получе си първоначално и класно образование

щата 1890 година новото училище въ селото Матлъмово било построено и днесъ то е една отъ най-хубавитѣ и красиви сгради.

Свойствено е на всѣки младежъ, прѣзъ врѣмето на своята буйна младость, когато умственитѣ и душевни сили се намиратъ въ най-висока степень на своето развитие и когато въображението (фантазията) безгранично работи, — прѣзъ това врѣме за всѣки юноша настава така наречения *творчески периодъ* на живота. Макаръ и не твърдѣ високо образованъ, Хаджевъ е проявилъ творческа способность, като е написалъ нѣколко стихотворения, въ форма на бѣли (прости) стихове, сюжета за които е черпилъ все пакъ отъ грубия дѣлниченъ животъ на селското общество; изъ случайнитѣ битови характеристични особености на добруджанския селенинъ.

I.

Добруджа.

Прѣдставете си: голи
и пусти поляни,
тукъ — тамъ само могили,
съ трѣва послани.

Прѣдставете си поле
равно, врѣлъ орано,
могилитѣ — горѣ — долѣ,
наврѣдъ е посѣно.

Не се вижда нигдѣ,
дърво израстнато,
но почти навсѣкждѣ
угъръ ил' посѣто.

Арабия горѣща
с' пѣсъкъ е покрита,
в' Добруджа се срѣща
прахъ — изворъ на калта.

II.

Селянинъ.

Простъ съмъ и необразованъ
селски простакъ на менъ казватъ,
но не съмъ отъ онѣзъ що знамъ —
дѣт' на всѣки се подмазватъ,

Азъ не ламтя за чиновникъ
затуй не разбирамъ нищо,
не съмъ и до тамъ спестовникъ
нѣмамъ да се хваля с' нѣщо.

Сутринь ставамъ много рано
прѣди до огрѣе слънце,
впрѣгамъ биволи въ рало,
вземамъ камшикътъ въ рѫцѣ.

И отивамъ на полето
дѣто с' радость азъ ора,
кат' настане красно лѣто,
тогазъ плодътъ му бера.

Азъ не зная що е това
дѣто казватъ партизанство,
менъ партията — златна нива,
а жетвата — министерство.

Само туй се моля богу
дѣто съмъ сега свободенъ,
благодаря богу — много
дѣт' ни далъ войнъ народенъ.

Вечъ не пѣя както напрѣдъ:
„тамъ дѣ днесь е зла неволя“,
българино, върви напрѣдъ,
нѣма турчинъ да те коли!..

Между другитѣ характери и битови чърти на нашия селенинъ, които се описватъ въ това стихотворение, като го четемъ днесъ, трѣбва да обърнемъ внимание върху онова мѣсто, дѣто се отбѣлѣзва много вѣрно, че прѣди 15 — 20 години нашия селенинъ не се занимаваше съ партизанство, както сега. Тогава нашия селенинъ очакваше всичко благоденствие на сѣмейството си отъ своя честенъ трудъ, а политиката оставяше да бистрятъ по-умнитѣ и по-способнитѣ отъ него. Днесъ, обаче не е вече така. Днесъ ние виждаме до каква степенъ нашитѣ земледѣлци сѫ се отвлѣкли отъ своето призвание и сѫ се поддали на умствената експлоатация на наивни партизани, които вмѣсто добро на себе си и на народа, рано-късно ще докаратъ нѣкоя бѣда..

III.

Разговоръ между двама селени:

1. Кажи кой има право?
2. Кръчмарътъ — на здраво!
1. Ами защо?
2. Ето защо:

Дава вино и ракия
и то все на вересия,

и на всѣки се подмазва,
той в' мозъкътъ му влѣзва.

Отъ него казана дума,
за най-честна се приема,
при кадиѝ, въ избори
безъ него не може мина.

Той на вѣрно ще почерпи,
казва селяка и сумти,
ази него ще да слушамъ,
вѣрвай що ти думамъ.

1. Сега разбрахъ, защо така
отиваме все изъ мрака,
кръчмарина с' войтѣ пива
в' главата ни умъ налива.

Пъкъ що казватъ стари хора,
„пиянъ човѣкъ — дива свиня"
затуй азъ ти давамъ право,
дѣто сѫдишъ ти наздраво.

Правото е в' кръчмарина
и в' неговитѣ ройни вина
нѣма кому да се сърдимъ
ние сами си го правимъ.

Пиянцитѣ да ни сѫдятъ
а тѣхнитѣ виночерпци
законитѣ да нареждатъ
а умнитѣ?! . . . . . .

IV

Разговоръ между учитель и овчарь.

учитель:

Добъръ ти день, овчарко,
какъ съ овцитѣ помина,?
Останали сѫ тѣ малко,
зла бѣ много тазъ година.

овчарь:

Далъ Богъ добро учителю,
ама недѣй ме задиряй,
доста сѫ мойте кахъри
за зараря ме не питай.

Ами кажи ми катъ знаешъ,
катъ си толкова ученъ,
кой занаятъ е ти що знаешъ,
най да печели и ний-лесенъ?

Че да продавамъ овцѣтѣ,
да имъ праждосамъ главитѣ,
съвсѣмъ нѣма рахътлъкъ
в' този пусти овчарлъкъ.

учитель:

Я си гледай ти байно кривака,
що си се така уплашилъ?
нали знаешъ, днесъ е вѣка
на труда, на тежка мѫка . . .

И азъ бѣхъ взелъ да шавамъ,
че не мога да отрая,
ами какво да залавямъ,
другъ занаятъ катъ не зная.

V

Седѣнка.

Есенни нощи, свѣтли ил' тъмни
безъ силни бури и недъждовни
обичамъ вази и безъ съмнение
още отъ вечерь и догдѣ съмне.

Есенно врѣме в' нашитѣ села
голѣмъ се огьнь срѣдъ село склажда
момитѣ селски го забикалятъ
и момцитѣ се тамо търкалятъ.

Всѣки си сѣда при първо либе,
с' обикновено: „горя за тебе",
а пъкъ момитѣ весело пѣятъ.
прѣдатъ цѣла нощь и се смѣятъ

Ахъ, тогава да съмъ въ село,
с, селскитѣ момци и то на чело,
да ги прѣдвождамъ и да имъ пѣе
и да си сѣдна близо при нея!

Петата година отъ своето учителствуване Хр. Хаджевъ прѣкаралъ въ с. Дурбалий, недалечно отъ с. Дургутъ-калфа. Спомѣнитѣ за послѣдното село сж оставили дълбоки впечатления въ душата на Хаджева. Тамъ той е прѣживѣлъ своитѣ юношески буйни години, като е свързалъ своитѣ симпатии веднъжъ за винаги съ една отъ първитѣ моми въ селото.

Ето въ каква поетическа форма той прѣдава своитѣ любовни чувства къмъ избраницата на сърцето си:

Отъ всичко на свѣта,
сърце ми истина,
наумихъ да се прилѣпа
къмъ хубава Ирина.

Не съмъималъ любовь
нито къмъ мене тя
но сега съмъ готовъ
за нея да лѣтя.

Въ огьнь и въ вода
и срѣщу куршума,
ако се случи бѣда
даже, да е и чума . . .

На 15 септември 1891 год. се вѣнчалъ съ Ирина Христова Добрева изъ с. Дургутъ калфа, родена на 5. V. 1872 г. въ с. Кубанка (Русия · Одеско), отъ православни и законобракосъчетани родители: Христо Михайловъ Добревъ, и Елисавета, българи изъ с. Войсалъ Одринско, на които дѣдитѣ имъ биле прѣселени прѣди 100 години въ Русия. Родителитѣ ѝ биле земледѣлци.

Прѣзъ 1892 год. отъ 1 септември се повишилъ III степененъ учитель съ годишна заплата 840 лв. Въ Дурбалий учителствувалъ 4 години, до 1894 година, прѣзъ която, на 1 септември се прѣмѣстилъ въ с. Чифликъ-Мусу-бей, дѣто е учителствувалъ двѣ години. Прѣзъ 1896 год. на 1 септември се прѣмѣстилъ за учитель въ с. Александрия (Капаклий).

Въ това село, учительтъ Хаджевъ вече възмжжалъ напълно и започналъ да вниква въ обществения животъ, като оцѣнявалъ съ

своя здравъ разумъ всѣко едно обществено явление. Тука той се впусналъ и въ извънучилищна работа, като се е заелъ да основе едно селско читалище, което да бѫде срѣдство за самообразованието и саморазвитието на селската младежъ. Въ честитѣ си събрания, зимѣ, той самичъкъ е ржководилъ вечерното училище за стари и млади, дѣто ги е опѫтвалъ и запознавалъ съ всички важни обществени въпроси.

По този начинъ Хаджевъ се билъ привързалъ твърдѣ много съ цѣлото село и намислилъ за винаги да остане да живѣе въ с. Александрия. Понеже, като учитель не е било възможно той да се засѣди дълго врѣме въ едно и сѫщо село, той заедно съ селенитѣ намислили едно много сполучливо срѣдство. Добритѣ, религиознитѣ и ученолюбивитѣ селени отъ Александряя до тогава се причислявали къмъ с. Армутлийската черковна енория. Това обстоятелство много ги измѫчвало и тѣ рѣшили да направятъ надлежнитѣ постѫпки за да се образува отъ тѣхното село самостоятелна енория, като съгласили и Хаджева да си поладе кандидатурата за свещеникъ.

Светата Мутрополия уважила прозбата на селенитѣ и приела кандидатурата на Хаджева, който издържалъ благополучно установения изпитъ и трѣбвало вече да се ржкоположи за свещеникъ, като си подалъ оставката отъ учителствуването.

Въ надвечерието, когато щѣлъ вече да се ржкополага за свещеникъ, Хаджевъ билъ поканенъ на гости въ домътъ на арх. намѣстникъ въ

гр. Добричъ, свещеникъ Стаматъ Мировъ, който билъ роломъ отъ с. Ботево. Арх. намѣстникъ ималъ интимно желание да намѣри единъ добъръ свещеникъ за родното си село. И, разбира се, той случайно намѣриль такъвъ въ лицето на кандидата Христо Хаджевъ Той, обаче, постѫпилъ малко нетактично, за да го накара да си оттегли кандидатурата отъ село Алаксандрия и да я подаде за неговото родно с. Ботево. Арх. н-къ свещеникъ Мировъ му прѣдложилъ, по-скоро му наложилъ съ слѣднитѣ думи: „Ако не си оттеглишъ кандидатурата отъ с. Александрия и да се ржкоположишъ за с. Ботево, ще ти попрѣча и никждѣ нѣма да бѫдешъ свѣщеникъ“.

Поставенъ въ такова неловко положение отъ своето началство, Халжевъ, волю, неволю, трѣбвало да се раздѣли съ своитѣ селени въ Алесандрия и да си оттегли отъ тамъ кандидатурата, а да я подаде въ с. Ботево, за дѣто на 10 октомври 1897 годнна билъ ржкоположенъ за свещеникъ.

Единадесетъ години учителствувалъ:
3 год. въ с. Матлъмово,
4 год. въ с. Дурбалий,
1 год. въ с. Дургутъ-калфа,
2 год. въ с. Чифликъ-Мусу-бей,
1 год. въ с. Александрия — всичко 11 год.

А сега, ето вече цѣли 14 години както свещенодѣйствува въ с. Ботево.

Трудно е, още прѣживѣ да се оцѣнява дѣйностьта на единъ народенъ учитель и свещеникъ, както е случаятъ съ Негово Благоговѣйнство свещеникъ Хр. Ст. Хаджевъ. Онова, обаче, което не може и не бива да се скри-

ва и прѣмълчава е факта, че не само за врѣмената прѣди 25 години, но и за днесь, свещеникъ Хаджевъ заслужено се числи между редоветѣ на най интелегентнитѣ и най дѣятелнитѣ свещеници въ околията.

Съ каква голѣма рѣвность той е приелъ да служи до края на своя животъ на църквата и какъ той е изпълнявалъ този си свещенъ дългъ, това читателитѣ ще видятъ въ втория отдѣлъ на настоящия ни сборникъ, дѣто ще се изложатъ нѣкои отъ неговитѣ духовни проповѣди, казвани прѣдъ благочестивитѣ християни въ неговата енория.

Дѣлъ втори.

Духовни проповѣди и поучения за народа.

I.

На 26 октомври 1897 год. като служилъ за пръвъ пѫть въ с. Ботево, слѣдъ Евангелието, казалъ на християнитѣ слѣднята проповѣдь:

Благочестиви християни,

Днесъ празднуваме паметьта на св. Великомѫченакъ Димитрия Мироточиваго. Св. В. М. Димитръ е роденъ отъ благочестиви родители, въ гр. Солунъ, украсенъ е билъ съ добродѣли и укрѣпенъ съ божията сила. Св. Димитръ е билъ солунски господарь, богатъ и славенъ, но за любовьта къмъ Христа, не гледалъ ни слава, ни честь, ни богатство, като знаялъ, че тѣ сѫ врѣмени, а се стрѣмѣлъ за вѣчното богатство — Царството Божие. Ето защо, въ най-голѣмото гонѣние на християнитѣ, безъ страхъ е изповѣдалъ прѣдъ нечестивия царь Максимилиана, че Исусъ Христосъ е истинския Богъ, безстрашно похулилъ и изобличилъ християнския гонитель и неговитѣ идоли, за което билъ прободенъ съ маждракъ и умъртвенъ. Нека тогава да се попитаме: за

какво е умрѣлъ св. Димитръ. — И безъ колебание трѣбва да си отговоримъ: — за Бога.

— Но, нима има Богъ.

— „Богъ“ не е ли глупость проповѣдвана отъ духовнитѣ лица за експлоатация на народа, а св. Димитръ отишалъ да умира за такава глупость! Покланяй се на идолитѣ и ще си живъ, богатъ и обсипанъ съ царски почести Защо да умирашъ за нищо и никакво? Да умрѣ човѣкъ, когато агитира и заблуждава народа, за да стане голѣмецъ и чрѣзъ властьта да ограби държавната хазна, това много добрѣ се разбира, но да умрѣ за нѣщо невидимо, несѫществуещe, — това е именно глупостьта!

Псалмопѣвеца царь и пророкъ Давидъ въ 13 псаломъ казва: „Рѣчѐ безуменъ в’ серце своѐмъ: несть Богъ“! И дѣйствително, колко безуменъ и смѣшенъ е този, който отрича истината, за която не само св. Димитръ, но и хиляди други мѫченици сѫ умрѣли; кой на кръстъ разпнѣтъ, кой съ смола намазанъ или изгоренъ, кой съ трионъ рѣзанъ, кой съ сабя разсѣченъ, кой съ маждракъ прободенъ и т. н. т. Всичко това тѣ сѫ прѣтърпѣли, за да се утвърди истинската вѣра у народа въ истинския Богъ, който е възкръсналъ въ третия день слѣдъ смъртьта си и е казалъ: Се же есть вòля пославшаго мя Отцà, да вся éже, дасть ми, не погублю отъ негò, но воскрешую е в’ послѣдний день“.

Значи не сѫ биле глупави, които вѣрватъ въ Бога, значи Богъ не е глупость, проповѣдвана отъ духовнитѣ; а Богъ е онова върховно сѫщество, непостижимо, за човѣшкия умъ, което се въплоти, стана човѣкъ и самоволно пострада за нашето спасение, като ни обѣща: „Сътвòриши блàгая ѝматъ живòтъ вѣчни и на судъ не прийдетъ, но прѣѝдетъ в’ животъ; а сътворише злая во воскрешение судà.

Ето защо сѫ прѣтърпѣли толкова мѫки св. мѫченици, както и днесъ празднуемия св. В. М. Димитръ. Значи, глупави сѫ ония, които се мѫчатъ да угасятъ това, що не гасне, — да умъртвятъ това, което не умира.

Благочестиви християни!

Любовьта къмъ разпятия на кръста Христосъ; любовьта къмъ нашия народъ, когото сѫ започнали да люшкатъ нѣкои безбожници, насамъ — нататъкъ; тази безкористна любовь ме накара да взема и азъ кръста и да тръгна по стѫпкитѣ на распятия. Това ме е накарало, да дойда днесъ при вази, да Ви стана свещеникъ — духовенъ пастиръ и да Ви обяснявамъ истинитѣ на християнската религия, та като се евангелизираме, да отблъснемъ всѣки зълъ духъ и като се облечемъ въ тази свѣта и дълбока истина, да се удостоимъ и ние, щото Богъ да дава намъ и на цѣлия ни народъ земно щастие и вѣчно блаженство.

Но, благочестиви християни, като встѫпвамъ азъ сега въ длъжностьта свещеникъ, не ще бѫде злѣ, да си обяснимъ какви сѫ длъжноститѣ на свещеника къмъ християнитѣ и обратно — какви длъжности иматъ християнитѣ къмъ своя духовенъ пастиръ — свещеника.

Свещенството е тайнство, установено отъ

самия нашъ Спаситель — Исусъ — Христосъ. Свещеницитѣ сѫ негови приемници, на които е довѣрилъ църквата, свѣтата Църква (подъ името църква трѣбва да се разбира обществото, което вѣрва въ Христа), да я охраняватъ и възпитаватъ въ християнскитѣ добродѣтели и ла я подготвятъ за Царството Небесно, като се мѫчатъ споредъ думитѣ господни, да основатъ сѫщото царство и на земята.

По думитѣ на апостолъ Павелъ (Коринт. I-во посл. ст. 4). Свещеницитѣ сѫ: „слуги Христови и извършители на свѣтитѣ тайнства“. Тѣ сѫ получили власть отъ спасителя ла прощаватъ грѣховетѣ на человѣцитѣ; тѣ се молятъ всѣкидневно за цѣлия християнски родъ и за цѣлото человѣчество; принасятъ при св. Лютургия безкръвна жертва за спасението имъ; утѣшаватъ християнина при смъртния му часъ, слѣдъ смъртьта го съпровождатъ до вѣчното му жилище, като се молятъ за спасението на душата и слѣдъ неговата смъртъ.

Свѣщеното писание нарича свещеника **пастиръ** и **учитель**. Както добрия пастиръ се грижи за своитѣ овци, да ги извади на добра паша, както пастиратъ ги варди, да не се изгуби нито една, или да не бѫдатъ нападнати отъ вълци и разпръснати, така и свещеникътъ е длъженъ да храни съ духовна храна словесното ѝ стадо и да не се изгуби душата ни на единъ християнинъ, защото той ще лава отговоръ прѣдъ Бога за нея.

По примѣра на Спасителя, както Той се е жертвалъ за человѣчеството, така и свещеника трѣбва да жертвува душата си за своето стадо. „Азъ съмъ пастиръ добрий, душу своего палагою за овци свои“.

Прочее, ето колко свети, високи и тежки сѫ длъжноститѣ на свещеника.

Но, колкото и съвѣстно да изпълнява своитѣ длъжности свещеника, пакъ не може постигна желаемия успѣхъ, ако и християнитѣ не изпълняватъ своитѣ длъжности и сами не споможатъ на свѣщеника въ трудната му задача.

Като тѣхенъ духовенъ баща, християнитѣ сѫ длъжни да обичатъ своя свещеникъ и да го почитатъ, както обичатъ и почитатъ добритѣ дѣца родителитѣ си. Тѣ трѣбва да се вслушватъ на неговитѣ поучения и да ги изпълняватъ точно, защото той не имъ говори отъ своето име, а отъ името на Спасителя: „Слушаей Васъ, мене слушаетъ; а отметаяйся отъ васъ — меня отметаятся“, е казалъ Спасительтъ на ученицитѣ си. А св. апостолъ Павелъ, като напомня длъжноститѣ на християнитѣ, казва имъ: „Бѫдѣте послушни и покорявайте се на вашитѣ наставници, защото тѣ се грижатъ за вашитѣ души и когато ще дойде часътъ да дадътъ отговоръ, да направятъ това съ радость, а не съ въздишки, защото това не е полезно за васъ“. Освѣнъ това, християнитѣ сѫ длъжни да даватъ на свещеника заслуженото възнаграждение за различнитѣ трѣби, които той имъ извършва.

„Олтаремъ служащимъ, олтаремъ питаются“, казва свещеното писание, и това трѣбва да изпълняватъ сърдечно, защото свещеника като се грижи за духовнитѣ нужди на

християнитѣ, тѣ сѫ длъжни пакъ да се грижатъ за тѣлеснитѣ нужди на своя пастиръ.

И така, Братя Християни, като изпълняваме волята Господня, да постигнемъ желания край: да угодимъ Богу, който да ни даде земно щастие и вѣчно блаженство!

Аминъ!

II.

На св. Марина.

(17 юлий).

Ангелъ бо господенъ на всѣко лѣто схождаше в' купель и возмущаше воду: и иже первѣе влище по возмущение води здравъ биваше. Яцемъ же недугомъ одержилъ биваше.

Благочестиви християни,

Кой е виновникътъ на днешното събрание? Защо сме се събрали тукъ на днешния день? Сега е най работното врѣме прѣзъ годината, а погледнете колко хиляди християни си оставили работата и дошле тукъ.

Защо е това?

— Ето защо:

— Виновникътъ на днешното събрание е света Великомѫченица Марина, днесъ чествувами нейната паметь. Тукъ прѣдъ насъ стои източникъ съ бистра студена вода и множеството народъ се напрѣдварва, кой по напрѣдъ да се окѫпи, като вѣрва споредъ думитѣ на евангелиста: „И иже первѣе влазаще по возмущений води, здравъ биваше, яцемъ же недугомъ одержилъ биваше“.

Прѣди дохождането на Господа нашего Исуса Христа, на земята, въ Иерусалимъ имало една овча къпалня, която по еврейски се наричала *Витезда* и въ която всѣка, година Ангелъ Господенъ слизалъ отъ небето и размъщалъ водата. Съ хиляди хора се стичали отъ разнитѣ страни на Иудея и чакали това размъщане на водата, защото който пръвъ влизалъ подиръ размъщането на водата, той оздравѣвалъ отъ каквато болесть и да е лѣжалъ.

Сега навѣрно, мнозина отъ Васъ си мислятъ: въ старо врѣме Ангелъ Господенъ слизалъ отъ небето, размъщалъ водата и тя ставала цѣлителна; ами сега не слиза никакъвъ Ангелъ отъ небето и пакъ виждаме колко хора сѫ дошле да се къпятъ и чакатъ да оздравятъ, — кой я прави сега водата цѣлителна? Ами дали е цѣлителна и оздравявали, който се окѫпи въ нея? Да, водата дѣйствително става и сега цѣлителна и всѣка година съ стотини окѫпавши и болни си отиватъ здрави, затова и на другата година дохождатъ още повече. Ако хората не бѣха видѣли полза, нѣмаше да стане тука съборъ и нѣмаше защо отъ толкова далечни мѣста да дохождатъ хора и да се кѫпятъ, слѣдователно водата е цѣлителна, но всѣки, който се окѫпи въ нея не оздравява, защото за да оздравѣешъ не е достатъчно само едно окѫпване. Ангелъ Господенъ сега не слиза да размѫща водата, но сега тя става цѣлителна, защото самъ Господъ нашъ Исусъ Христосъ я размѫща. Ние

ДУХОВЕН ЦЕНТЪР при храм "Св. Троица" - Добрич БИБЛИОТЕКА 21 ИВ № 3003/2013

не виждаме да слиза Исусъ Христосъ отъ небето и да я размѫща, ще рѣче нѣкой, не е вѣрно, всѣки вижда Исуса Христа когато размѫща водата.

Божиитѣ слуги, свѣщеницитѣ, слѣдъ като изчетатъ опрѣдѣленитѣ за случая молитви, слѣдъ като измолятъ Божието присѫтствие, за да освѣти водата, Богъ невидимо присѫтствува, защото: „дѣто сѫ събрани двама въ мосто име и азъ съмъ помежду имъ“ е рекълъ Господъ. Свѣщеникътъ взема кръстътъ и осѣнява съ него водата; съ кръста заедно се потопява невидимо и Господъ нашъ Исусъ Христосъ, който за насъ и за нашитѣ грѣхове е слѣзалъ отъ небето, прѣтърпѣлъ е различни мѫки и най-послѣ на сѫщия кръстъ е свършилъ земния си животъ. Ето защо — дѣто е кръстътъ Господенъ, тамъ е и Богъ, и като се потопи кръстътъ три пѫти въ водата съ нуждитѣ за това молитви, водата става цѣлителна и който съ вѣра и надежда се мие съ нея или пие отъ нея, той оздравява, както отъ тѣлесната си болесть, така сѫщо и отъ душевната.

Днесъ ние се молимъ на света Велика Мъченица Марина и като оздравѣемъ, казваме, че св. В. М. Марина ни помогна и ние оздравѣхме. Може ли св. В. М. Марина да ни помогне и ние да оздравѣемъ?

— Може!

— Ето евангелистъ Матея какво говори въ своето Евангелие: „Во врѣме оно прозовавъ Исусъ двванадесетъ ученика своя, даде имъ власть на духѣхъ нечистихъ, яко да изгонитъ ихъ и цѣлити всѣкъ недругъ и всѣку болезнъ“. И рече имъ: „Ходяще же проповѣдуйте, глаголяще, яко приближи се царствие небесное, болящае исцѣляйте, прокаженее очищяйте и мертвие воскрещайте, бѣси изгоняйте“.

А св. Евангелистъ Иоанъ въ своето Евангелие казва: „Рече же имъ Исусъ: паки миръ Вамъ; якоже посела мя Отецъ и азъ посилаю Ви. „И сие рекъ духу и глагола имъ: примите духъ святъ, имжя отпустите грѣхи, отпустяется имъ; имже держите, держатся имъ“. Отъ казаното ясно се разбира, че Господъ нашъ Исусъ Христосъ е далъ на ученицитѣ си сѫщата власть, каквато еималъ и той: болни да лѣкуватъ, мъртви да въскресяватъ и пр. Ако се справиме съ свещената история, тамъ ще срѣщнемъ съ хиляди и хиляди случаи.

Ето защо се молимъ на св. В. М Марина, да ходатайствува прѣдъ Бога за нашето исцѣление. Но, казахме, че не е достатъчно само едно окѫпване за да оздравѣемъ, а е нужна главно — *вѣра* и *надежда*, защото Исусъ Христосъ като видѣлъ вѣрата на болната жена ѝ рѣкълъ: „Вѣра твоя спасетя, иди въ миръ“ — и тя оздравѣла Нѣма по-силно нѣщо отъ истинната вѣра въ Бога, защото вѣрата е родоначалницата на всички добри нѣща, които просимъ отъ Бога. Каквото поискаме съ вѣра въ Бога, стига то да е полезно, лесно се получава. Съ вѣра Аврамъ се оправда прѣдъ Бога и на старость доби сина си Исака. Съ вѣра Анна роди синътъ си св. пророкъ Самуила. Съ вѣра получи исцѣление и стоящия тридесеть и осемъ години разслабенъ при овчата кѫпалня и пр. и пр. И така,

братя християни, ако имаше вѣра въ Бога, ние не щѣхме да пъшкаме и охкаме подъ нещастията, които ни сполѣтяватъ всѣкидневно заради нашето безвѣрие. „Ако имате вѣра, колкото синапово зрънце, казалъ Исусъ Христосъ, и да кажите на тази гора да стане отъ тука, и иди тамъ, ще стане и ще отиде“.

И така, само този отъ окжпалитѣ се въ водата оздравява и чува думитѣ на Христа: „стани вземи одъръ и си иди“, който се окжива съ голѣма вѣра въ Бога и съ надежда въ неговата помощь.

Но, за жалость, трѣбва да признаемъ, че въ сегашно врѣме, съвсѣмъ е изчезнала между насъ вѣрата въ Бога. Явиха се помежду народа ни люде наречени социалисти, които отричатъ даже сжществуването на Бога.

Въ старо врѣме, въ началото на християнската ера, вѣрата въ Бога у християнитѣ е била толкова силна, че сж претърпѣвали всевъзможни мжки: разпжване на кръстъ, рѣжели имъ мѣсото съ трионъ, — и при всички тия нечувани и грозни мжки, тѣ все пакъ не се отказвали отъ вѣрата си въ Бога.

Защо сж изтърпѣвали тия грозни мжки християнитѣ послѣдователи? Защо сж умирали? — Защото сж проповѣдвали, че Исусъ Христосъ е истински Богъ. Гледайте глупость на свѣтиитѣ; отишле да мратъ за Бога! Поклони се на идолитѣ и всички мжки ще бждатъ отстранени, ще бждешъ живъ и ще блаженствувашъ.

Прѣди нѣколко години, единъ естествоизпитатель Лихтенбергъ е прѣдсказалъ за бждащето така: „Днешното наше общество ще

достигне до такава изтънченость и порочность, че ще му бжде смѣшно да вѣрва въ Бога, както се счита днесъ смѣшно вѣрването въ провиденията и най послѣ ще се провъзгласи за Богъ“.

А псалмопѣвеца, царь и пророкъ Давидъ въ 13 я псалонъ казва: „Рѣче безуменъ въ серце своемъ: несть Богъ“, и дѣйствително колко е безуменъ този, който отрича истината, за която толкова жертви е дало до сега цѣлото человѣчество.

Но, ще попита нѣкой, като има Богъ, дѣ е той, и защо не го виждаме?

По напрѣдъ, нека си обяснимъ какъ се узнава за сжществуването на Бога, а послѣ — дѣ е той и защо не го виждаме.

Сжществуването на Бога се чувствува отъ всичко, което ни заобикаля и до което се докосваме: И цвѣтята съ тѣхната приятна миризма, и небето съ безбройнитѣ си свѣтила, и морето съ безбройнитѣ си животни и всичко въ просторната вселенна ни напомня и говори, че има единъ създатель. Ще Ви посоча само на единъ примѣръ, за да се увѣрите, че нищо не може да сжществува, прѣди по-рано да е създадено отъ Бога.

Всѣки отъ насъ е виждалъ часовникъ. А какво нѣщо чудновато е часовникътъ! Гледашъ го и чувашъ какъ отъ само себе си чука, трака, върти се, показва редовно секундитѣ, минутитѣ и часоветѣ, а при все това не се вижда кой го кара.

Ако разглобимъ часовникътъ, ще видимъ, отъ него ще изкочатъ много и различни търкалца, телчета и иглички. Сега трѣбва да се

попитаме: отъ само себе си ли е станалъ часовникътъ, или го е направилъ нѣкой? Слѣдва всѣки да си отговори: разбира се, че човѣкъ го е направилъ, т. е. човѣкътъ е създательтъ на часовника. Човѣкътъ е турилъ въ часовника една пружина и тази пружина кара часовника да върви самичъкъ. Да погледнемъ сега на свѣта и колко повече ще се чудимъ и мамимъ на неговия вървежъ и на неговата направа, колко по-чудни нѣща ще видимъ въ свѣта: гледашъ и неможешъ да се нагледашъ, чудишъ се и се маешъ, — не можешъ да се начудишъ.

Гледашъ: земя, слънце, луна и звѣзди, наредени чудно и прѣкрасно, а по земята, какви не чудесии виждаме, какви не хубости, и всичко това си върви по единъ редъ, по една и сѫща посока, както и стрѣлитѣ на часовника, по единъ и сѫщи законъ: деньтъ се замѣня съ нощь, зимата съ лѣто — всичко си върви непрѣстано въ своя прѣдначъртанъ пѫть.

Както часовникътъ не е можалъ да стане отъ само себе си; както на часовника е нуждна пружината, за да може да върви и да работи, така сѫщо и свѣта, за да го има, трѣбваше да се създаде отъ нѣкого. Отъ тука дохождаме до убѣждението, че всичко това което виждаме въ цѣлия свѣтъ, не може да произлезе отъ само себе си, а че има една свръхестествена творческа сила, единъ създатель, който е сѫществувалъ първоначално, прѣди да сѫществува свѣтътъ и който сега сѫществува и ще продължава да сѫществува слѣдъ свършекътъ на свѣтъ. Ето, тази имено сила, този прѣмѫдъръ творецъ ние нари[illegible] **Богъ**.

Сега да си отговоримъ на втория въпро[illegible] дѣ е Богъ и защо не го виждаме?

Богъ е на всѣкѫдѣ, той е Духъ безъ т[illegible] ло, затова не можемъ да го виждаме. С[illegible] Исусъ Христосъ, когато се разговарялъ [illegible] самарянката до кладенеца, като го попита[illegible] „Дѣ трѣбва да се кланяме на Бога, въ Ю[illegible] ли, или въ Самария“. Той ѝ отговорилъ; „Бо[illegible] е Духъ, той е на всѣкѫдѣ“.

Подъ думата духъ трѣбва да разбир[illegible] невидима сила безъ тѣло. Такава невиди[illegible] сила е напр. и въздухътъ, който като се [illegible] мърда и образува вѣтъръ, буря или ураган[illegible] прави голѣми пакости: изкоренява дърве[illegible] кораби потопява въ морето, кѫщи събаря и[illegible] Ето защо се убѣждаваме, че дѣйствител[illegible] има сили безъ тѣла. Ето, такава една не[illegible] дима сила е и Богъ. Той е непостижимъ [illegible] нашия умъ, затова не може да се опрѣдѣ[illegible] точно и ние не сме въ състояние да го [illegible] беремъ и да критикуваме неговитѣ дѣла. А[illegible] човѣкъ напустне часовника, да не му нав[illegible] пружината, да не го чисти и пр. той ще п[illegible] стане да работи, така сѫщо и свѣта, ако [illegible] напуснатъ, ще прѣстане да сѫществува. [illegible] това се убеждаваме, че Богъ промишлява [illegible] свѣта.

Отъ всичко което казахме до тука слѣ[illegible] че нашитѣ молитви не сѫ напраздни, а от[illegible] ватъ при нашия промислитель, който е м[illegible] гомилостивъ и ни обсипва съ щедроститѣ [illegible]

Исусъ Христосъ доказа своята Боже[illegible] твеность съ чудесата си: слѣпи оздравѣва[illegible]

хромитѣ провървѣваха, бѣсни излѣкуваше и най-сѣтнѣ, мъртвитѣ отъ гробоветѣ възкреси. А най-силно доказателство за неговата божественость бѣше възкръсването му на третия день слѣдъ смъртьта и погребението му.

Ето, Братя Християни, кой е нашия създатель — Богъ и ето защо сж се жертвували за него мнозина мжченици и апостоли, като виновницата на днешния праздникъ св. В. М. Марина. Нашата Църква е наредила да се зачита паметьта на всички пострадали за нея; като възнасяме своитѣ молитви къмъ Бога, да ни даде той сила и крѣпкость на духьтъ; да понасяме леко тегобитѣ на земния животъ; да избѣгваме всички злини, които идатъ отъ враговетѣ ни; да вразуми заблудилитѣ се и ги отправи въ истинския пжть. Нему се молимъ ние, да ни даде щасливъ животъ на земята, а слѣдъ смъртьта ни да ни сподоби въ небесното си царство, дѣто ведно съ всички праведни да го възхваляваме: ему же, честь и и слава, нинѣ и присно и во вѣки вѣковъ — Аминъ.

1900 год. с. Ботево, — св. Марина.

III.

19. Февруарий — Санъ Стефанска България.

Благочестиви Християни,

Братя Българи!

Въ нашата история има свѣтли страници, които ние трѣбва често да си ги припомняме. Въ нашето минало има събития, има дни, които като си припомнимъ, прѣдъ насъ се рисува миналото на народа ни: неговитѣ страдания и неговитѣ борби, чрѣзъ които е извоювалъ той своята свобода.

Днешния праздникъ, братя, е праздникъ надъ праздницитѣ! Днешния день като празднуваме деньтъ на нашето освобождение, ние се връщаме цѣли 30 години назадъ и си спомняме миналото.

Като българи и като християни, ние празднуваме днесъ тържествено деньтъ на нашето освобождение, деньтъ на Санъ-Стефанска България!

Днешния день за насъ е сжщо така важенъ, както е важенъ и Великденъ — Възкресение. Ние сме длъжни да празднуваме този день, сжщо тъй, както християнитѣ празднуватъ Великденъ, защото, както християнитѣ се освободиха отъ идолопоклонското иго, така и ние българитѣ на 19 февруарий се освободихме отъ турското иго.

За да се изтъкне по-добрѣ голѣмото значение на днешния праздникъ, необходимо ще бѫде да си припомнимъ нѣкои факти отъ историята на нашето минало; необходимо е да си припомнимъ годинитѣ на нѣкогашното черно 500 годишно робство и тогава ще блѣсне прѣдъ насъ истината.

Братя Българи,

Прѣди повече отъ 1300 години, т. е. въ 600 год. ние българитѣ сме живѣли между рѣкитѣ Донъ и Волга, които се намиратъ въ южна Русия. Тамъ е било царството на Кубрата, което се наричало Велика или Бѣла България, съ столица **Болгаръ**. Слѣдъ смъртьта на Кубрата петимата му синове си раздѣлили царството по между си.

Тогава единъ отъ братята, на име Исперихъ или Аспарухъ, съ 50 хиляди българи прѣминалъ рѣкитѣ: Днѣпъръ и Днѣстъръ и се остановилъ въ сегашна Бесарабия, тогава наречена по старобългарски „О н г л ъ“ или „ж г ъ л ъ“. Слѣдъ като се усилилъ, въ 679 год. Аспарухъ прѣминалъ Дунавътъ и се засѣлилъ веднъжъ за винаги въ сѣверна България, която тогава се наричала **Мизия**. Разпокъсанитѣ славянски племена едно слѣдъ друго минали подъ властьта на Аспаруха и така се появилъ единъ новъ народъ съ нрави и обичаи на славянитѣ, а съ името на завоевателитѣ „Българи“, — този народъ сме именно ние Българитѣ.

До като се закрѣпи новото българско царство, първитѣ български царе сж воювали най-много съ византийскитѣ гръцки царе, които тогава биле най силни господари на балканския полуостровъ.

Историята ни говори, че нашитѣ първи паре, отъ Аспаруха до Тервеля, Крума, Симеона и др. сж написали голѣми побѣди надъ гръцкитѣ царе и много пѫти имъ сж налагали тежки данъци. Симеонъ и Крумъ сж ходили чакъ до стенитѣ на Цариградъ, който е трѣпѣралъ отъ страхътъ на българския храбъръ войникъ.

Въ врѣмето на царь Самуила, границитѣ на българското царство се разширили най много, тѣ достигали: отъ Бѣло море, до Влашко, и отъ Адриатическо до Черно морета. Затова въ народнитѣ пѣсни се възпѣва: „До вършинитѣ Карпатски е стигала тѣхна власть и стенитѣ Цариградски, трѣпѣрали сж тогасъ“.

Слѣдъ смъртьта на Самуила, обаче, България подпаднала подъ византийско иго за цѣли 168 години, когато въ 1186 год. двамата братя Асѣнь и Петръ, освободиха България отъ византийското иго и положиха основата на второто търновско царство

Царь Асѣнь билъ убитъ отъ Иванко, подкупеникъ на гърцитѣ. Отъ неговитѣ наслѣдници най-силенъ билъ малкия Асѣновъ братъ Иванъ, нареченъ Калоянъ. Асѣнь II достигналъ до титлата самодържецъ, но най-послѣ на българския прѣстолъ дохожда царь Александръ, който раздѣлилъ България между тримата си синове така:

На най голѣмия си синъ Страшимиръ далъ Видинското царство; на Асѣня IV далъ Прѣславското царство, а на Ивана Шишмана, който билъ отъ друга майка (еврейката Тодора),

далъ най-голѣмото Търновско царство. Освѣнъ тия царства, въ сѣвероизточната часть на България владѣлъ нѣкой си войвода Добротичъ, неговото царство се наричало „приморско“.

Така разпокъсана България не могла да се задържи дълго врѣме срѣщу нападенията на неприятелитѣ, а особено — турцитѣ, които това врѣме започнали вече да правятъ усилени опити за прѣвземането на Балканския полуостровъ.

Слѣдъ косовския бой въ 1389 г. 15 юний, когато Баязидовия синъ Челеби се завращалъ отъ бойнитѣ полета, обсадилъ Търново и веднъжъ за винаги турилъ край на българското независимо царство (17 юлий 1393 год.) Тогава се турилъ край на българската независима църква, като се унищожили Търновската и Охридоката патриаршии.

Така, благодарение на държавническитѣ и обществени неуредици, благодарение на еретическото учение на богомилитѣ и на редъ други причини, ний сме подпаднали за цѣли 500 години подъ робството на турцитѣ, въ политическо отношение, а подъ робството на гърцитѣ — въ духовно отношение.

Тежко и непоносимо е било за народа ни политическото робство, но по тежко е станало то, когато „фанариотитѣ“ гърци съ най-ниски срѣдства си служили за да погърчатъ народа, като му затваряли черквитѣ и училищата и горѣли книгитѣ му.

Фанариотитѣ безъ малко щѣли да си постигнатъ цѣлта, ако да не бѣше се появилъ къмъ края на XVIII в. Отецъ Паисий, който

възроди народа и го подготви за да извоюва по-скоро своята свобода и независимостьта си.

Много голѣми жертви е далъ нашия народъ, за своята свобода, но най-голѣми и неоцѣними сж жертвитѣ, които дадоха за извоюване на нашата свобода, нашитѣ братя руситѣ, на чело съ Блаженопочившия Руски Императоръ Освободитель Александръ II.

„Руския царь е на земята
Най-великъ, надъ всички пръвъ;
Руситѣ сж наши братя,
Наша плъть и наша кръвь.
Да живѣе Александръ,
Нашъ любимъ върховенъ царь,
Ще го славимъ ний до вѣка
Тозъ велики Господарь“.

Въ името на Христовата свѣта правда, съ кръста въ ржка, на 12 априлъ 1877 год. рускитѣ войски потѣглиха отъ братската земя, прѣминаха Дунавътъ при Свищовъ и въ разстояние на нѣколко мѣсеца поразиха петвѣковния нашъ тиранинъ, като го прогониха отвждъ прѣдѣлитѣ на нашата земя, дори до стенитѣ на Цариградъ.

На 19 февруарий 1878 год. при село Санъ-Стефано се сключи договорътъ за примирието, съ който се дава свобода на нашия народъ. Въ този бѣлѣжитъ день се посѣха въ сърдцата на българитѣ сѣмената на Санъ-Стефанска България, които до днесъ още не сж дали своя многоочакванъ плодъ.

И днесъ, братя християни, когато се молимъ за спасение душитѣ на починалитѣ наши братя на бойнитѣ полета: когато възнася-

ме своитѣ молитви къмъ Всевишния, нѣка да го помолимъ да ускори оня часъ, въ който ще се постигне нашия всенароденъ идеалъ за Санъ-Стефанска България, като се дарува свобода и на нашитѣ еднокръвни братя отвъдъ Рила и Родопитѣ!

Нека Богъ да даде спасение на загиналитѣ, а дългоденствие на останалитѣ, да имъ дарува сила и твърдость, за да строшатъ тежкитѣ вериги на робството и наедно съ насъ да вкусятъ отъ щастието на земята!

Аминъ! 1901 год. с. Ботево.

IV.

20 Априлъ — 25 годишнината отъ априлското възстание.

Благочестиви Християни,

Братя Българи!

Вѣкътъ, въ който живѣемъ е нареченъ новъ вѣкъ, вѣкъ 20-ти отъ рождество христово. Когато настжпваше този вѣкъ всички му пожелаваха добро щастие за человѣчеството Всички пожелаваха да се забравятъ и да не се повтарятъ онѣзи исторически събития, които сж се случили прѣзъ изтеклия 19-ти вѣкъ.

Като се посрѣщатъ и изпращатъ столѣтията, едно нѣщо обраща вниманието ни, а то е безсъмнѣния прогресъ на наукитѣ и изкуствата; развитието на търговията и промишлеността, съ една дума — общия прогресъ на цивилизацията! При все това, обаче вмѣсто народитѣ да се повдигнатъ въ умствено и нравствено отношение, ние виждаме, че антагонизмътъ, материализмътъ и егоизмътъ все пакъ прѣодоляватъ и слабитѣ се страхуватъ отъ надмощието на по-силнитѣ и богати народи.

Отъ една страна се прѣпоржчва и проповѣдва обезоржжаване и миръ, — а отъ друга страна се пълнятъ складоветѣ съ оржжия и войнитѣ все по-чести и по-чести ставатъ. Звѣрствата и изтезанията на нашитѣ братя

въ Македония и Одринско, войнитѣ въ Китай, Япония и Трансваалъ не показватъ ли фалшътъ на тази привидна цивилизация! Народитѣ сж се наежили единъ срѣщу други и умразата е достигнала до върха си. Всѣки народъ се стрѣми да си образува самостоятелна държава и да заживѣе свободенъ и независимъ общественъ животъ.

Така сжщо и ние Българитѣ, прѣди 25 години бѣхме подъ робството на турцитѣ, но слѣдъ една епическа борба; слѣдъ многобройни жертви, които ние дадохме, най послѣ — благодарение и на нашитѣ братя — руситѣ, слънцето на свободата изгрѣ и за насъ и ние се радваме днесъ на самостоенъ, независимъ животъ.

Прѣзъ юлий 1875 година, въ Босна и Херцеговина избухнало възтание противъ непоносимата турска тирания. Тогава и нашия народъ поотдъхналъ и помислилъ, че е ударилъ часътъ, когато ще настжпи края и на нашето петвѣковно робство. Започнали тогава изъ България да кръстосватъ апостолитѣ на свободата: Бенковски, Левски, Воловъ, Икономовъ и много други. Шотайно но здраво се турила основата на така нареченото голѣмо срѣдногорско възтание, което избухна на 19 априлъ 1876 год. въ гр. Панагюрище, поради което е записано въ историята подъ името **голѣмото Панагюрско възтание.**

Това възтание е забѣлѣжително за насъ, защото слѣдъ него се тури на дневенъ редъ и въпросътъ за нашата свобода.

Ето и нѣкои подробности по самото възстание:

Прѣзъ пролѣтьта на 19 мартъ 1876 год. станалъ единъ съборъ на Оборище, който е извѣстенъ въ историята подъ името: **първо българско народно събрание.** Въ това събрание било рѣшено, щото възстанието да се обяви на 1 май, до когато ще бжде подготвено цѣлото срѣдногорско население и ще може да пристигне поржчаното оржжие.

За зла честь, дѣлото било прѣдадено и за да се прѣдварятъ турскитѣ подготовления, на 19 априлъ 1876 год. Тодоръ Лулчевъ, Каблешковъ прѣбързалъ да обяви възстанието.

Тогава Пловдивския Мютюсарифинъ изпраща своя къръ-ага-сж въ Копривщица, за да разбере работата и да вземе бързи мѣрки за потушаване на самото възстание. Тогава Каблешковъ заповѣдълъ да забиятъ камбанитѣ и всѣки да вземе оржжието въ ржцѣ, защото свободата възкръснала . . . .

Младитѣ въоржжени се събрали въ конака и заобиколили тамъ кжръ-ага-сж, мюдюрина и всичкитѣ заптиета. Но Кжръ-ага-сж съ повечето заптии сполучилъ да избѣга, а мюдюрина и едно заптие станали жертва на възстаницитѣ. Съ тѣхната кръвь написали писмо и го изпратили въ Панагюрище за да съобщатъ за възстанието. На 20 априлъ вечерьта въ панагюрище захванали да биятъ камбанитѣ и гърмятъ пушкитѣ изъ улицитѣ. Въоржжени панагюрци навлѣзли въ конака и заробили намѣстника на мюдюрина и 16 души други турци, като убили двама заптии. Послѣ тръгнали изъ улицитѣ съ гърмежи и бунтовнически пѣсни, като носѣли на ржцѣ българския прѣпорецъ. На другия день отидо-

ха чети изъ околностьта за да прокламиратъ повдигането на възстанието. Женитѣ, старцитѣ и дѣцата съ голѣма радость копаяли окопитѣ около Панагюрище. Оржжието било недостатъчно: 60 стари пушки, 15 игленки и 6 черешени и орѣхови топчета. Заржчанитѣ въ Цариградъ пушки не пристигнали, защото възстанието изпрѣварило латата.

Въ Цариградъ, най-напрѣдъ се слисали, помислили, че въ тая работа има пръсть и нѣкоя въпкашна държава и че възстанието мъчно ще може да се потуши, затова взели сериозни мѣрки. Башибозупитѣ отъ селата се наежили и тръгнали изъ селата да колятъ, да грабятъ и да плячкосватъ. Въ скоро врѣме и отъ Цариградъ пристигнали войски: араби, турци, командувани отъ Адисъ-паша и Хафъзъ-паша. Единия отишелъ къмъ Панагюрище, а другия къмъ Копривщица. Башибозупитѣ, прѣдвождани отъ Тосунъ-бея, Тамръшлж Мехмедъ ага и др. извършили грозното клане надъ беззащитното население въ Батакъ и др. мѣста, което прѣдизвика намѣсата на великитѣ сили въ Европа.

Всички села въ срѣдня гора: Панагюрище, Копривщица, Перущица, Клисура, Батакъ, Брацигово и пр. биле опустошени и изгорени, а населението подложено на изтезаване и поголовно клане, което накара да се поразмисли и безчувствената европейска дипломация. Около 150,000 души биле изклани, 58 села и 45 монастири изгорени само въ Пловдивския санджакъ

Въ това врѣме започнали да се явяватъ възстанически чети въ Сливенъ, Габрово, Севлиево, Троянъ и др. мѣста. Плѣвенскиятъ каймакаминъ Неджибъ усмирилъ Севлиевската околия, като изгорилъ много села. Фазлж-паша отъ Шуменъ ударилъ въ Дрѣновския монастиръ; Шевкетъ-паша нападналъ Ямболъ, като съсипалъ и родното си село Бояджикъ.

Тъмницитѣ се изпълнили и много невинни души издъхнали мжченически или въ тъмнитѣ и влажни зандани, или на бѣсилкитѣ. . . .

Така, най послѣ, слѣдъ като се покриха българскитѣ полени съ трупове и като се оросиха тѣ съ кръвьта на загиналитѣ мжченици; слѣдъ априлското възстание се прѣдостави правото на Русия да тури редъ и спокойствие на балканитѣ. И тогава Освободигелътъ нашъ Александръ II не закъснѣ да обяви война на Турция, резолтатитѣ отъ която сж ни извѣстни, т е. даруване скжпата политическа независимость и свобода, на която днесъ се радваме.

Братя Християни,

Като празднуваме днесъ двадесетъ и петь годишнината на априлското възстание, нека да си припомнимъ, че такива мжки, такива теглила, каквито ние сме прѣтеглили отъ турцитѣ, днесъ сжщитѣ тѣзи теглила, даже и въ по-голѣмъ размѣръ се извършватъ надъ неосвободенитѣ наши братя въ многострадална Македония. Вѣрвамъ, че всѣки отъ васъ е чувалъ името Македония. Тази земя, братя е часть отъ нашето мило Отечество, която земя се простира отъ Рила планина, до Бѣло море и отъ Родопитѣ до р. Черни Дринъ. Тази земя наедно съ насъ е подпаднала подъ

игото на турцитѣ. Македония е людката на нѣколко бѣлѣжити славяно-български дѣйци, които сж работили за възтържествуването на християнството и на езика ни. Да, въ Македония е огрѣло първенъ слънцето на Евангелската истина за славянитѣ. Солунъ, крайморския главенъ македонски градъ е отечеството на първитѣ славянски просвѣтители, двамата братя св. св. Кирилъ и Методий. Охридъ е сѣдалището на първата и послѣдня българска патриаршия. Тамъ се е подвизавалъ св. Климентъ и неговитѣ ученици: Гораздъ, Ангеларий, Сава, Наумъ и др. Славнитѣ родолюбци и дѣйци, двамата братя Миладиновци сж тоже родени отъ гр. Струга ..

Но, уви, тази многострадална земя Македония и днесъ още се намира подъ тежкото и неповосимо иго на многовѣковния нашъ тиранинъ турчина! Тази земя не може да се нарече славянска; тамъ народа не смѣе да разговаря на своя роденъ езикъ и не може свободно да изповѣдва своята праотеческа вѣра.

Братя Българи,

Пò старитѣ отъ насъ знаятъ какво нѣщо е турското иго. Дали е останалъ нѣкой отъ тѣзи, които сж живѣли въ турско, не битъ, не псуванъ, неограбенъ, и необезчестяванъ отъ единъ простъ турски заптия! Ако се вслушаме въ онова, което се пише въ вѣстницитѣ, ще видимъ, че днесъ тамъ положението на нашитѣ братя е много по-лошо, отколкото е било прѣзъ 1876 година. Всички интелегентни българи: свещеници, учители, търговци и

пр. днесъ тамъ се гонятъ, колятъ, бѣсятъ и изтезаватъ най-звѣрски и безъ никаква причина. Много села сж опустошени и жителитѣ имъ съвършено изклани. Солунската „Кайлж куле“ и всички други тъмници въ Македония и Мала Азия, както и по островитѣ всѣки день поглъщатъ по стотина и хиляди невини жертви — македонски българи. Да, тамъ положението е нетърпимо!

Но, какво може да направи той самъ, горкия, когато е слабъ! Простира той ржцѣ къмъ насъ и очаква отъ насъ помощь. Тогава трѣбва ли ние да оставимъ неговия гласъ като гласъ въпиющъ въ пустиня и да не му се притечемъ на помощь?! Трѣбва ли да гледаме, какъ систематично турчина се стрѣми да уништожи нашитѣ тамъ братя отъ лицена земята, за да не се чува повече името и гласътъ на македонския българинъ! Разбира се, не!

И когато днесъ чествуваме деньтъ на панагюрското възстание; когато си спомняме свѣтлитѣ дѣла и паметьта на великитѣ борци за нашата свобода, — нека да си приготвимъ силитѣ за да бѫдемъ готови въ единъ близъкъ день и часъ да отдадемъ своята морална и материална помощь на нашитѣ еднокръвни братя въ мпогострадалната земя Македония.

Нека, прочее, всички да заработимъ единодушно и задружно, та дано да може и тази бѣдна страна да се отърве отъ грозното и вѣковно робство. А м и н ъ!

с. Крумово,
1901 год. 20 априлъ.

V.

25 годишния юбилей на Негово Блаженство Българския Екзархъ Иосифъ I.

Благочестиви Християни,

Братя Българи,

Днесъ се навършватъ 25 години откакто Негово Блаженство, Българскиятъ Екзархъ, Господинъ Иосифъ, биде избранъ за Екзархъ на независимата наша Църква. Его защо, нашата църква е рѣшила да се извърши днесъ тържественъ молебенъ за здравието и благоденствието на Негово Блаженство. За да ни бѫде по-ясно, какво значение има днешния день за насъ българитѣ, ние трѣбва да отворимъ страницитѣ на нашата минала история и да си възобновимъ въ паметьта всички дѣйци, които сѫ заслужили за извоюването на черковната ни независимость и да видимъ какъ и при какви обстоятелства Негово Блаженство е встѫпилъ на Екзархийския прѣстолъ.

До като едни отъ българитѣ съ пушка въ ржцѣ ходили изъ балкана и работили за извоюване на нашата политическа свобола, други отъ дѣйцитѣ, като виждаха замислитѣ на фанариотскитѣ гърци и плановетѣ имъ да ни погърчатъ, турили си за цѣль да извоюватъ самостойна и независима българска църква, съ своя независимъ глава. Така се появилъ

църковния въпросъ, за благополучното разрѣшаване на който първи е заработилъ Неофитъ Бозвевията, родомъ отъ гр. Котель Главния центръ на църковната борба е билъ Цариградъ.

Първото желание на Неофита и на родолюбивитѣ българи въ Цариградъ е било да се основе и съзида въ този центръ една българска църква, около която да се згрупиратъ всички по-главни дѣйци. Слѣдъ много трудове и борби, най послѣ, тази завѣтна мечта се збѫднала прѣзъ 1848 година, като се зградила българската церква на Фенеръ въ Цариградъ. Слѣдъ този успѣхъ, Неофитъ, Бозвелията и Иларионъ Макариополски били наклевѣтени отъ гърцитѣ на турското правителство и изпратили на заточение въ Свѣта Гора, дѣто Неофитъ починалъ, а Иларионъ по-късно билъ освободенъ.

Въ 1849 год. въ Пловдивъ се повдигнала ожесточена борба противъ фанариотитѣ. Въ 1856 год., слѣдъ кримската война, по настояването на западнитѣ държави султанътъ се съгласилъ да издаде **хати-хумаюнътъ**, съ който се обѣщавала народна равноправность, свобода на вѣрата и съвѣстьта и сигурностьта на имота, честьта и живота на всички въ държавата. Слѣдъ издаването на този държавенъ актъ, борбата около църковния въпросъ се все по-вече и по-вече усилила

Борбата за черковна независимость се разпространила изъ всички мѣста въ България, дѣто българското население прѣодолѣвало и дѣто патриотизма е билъ силно развитъ. Появили се голѣмъ брой водители на народа,

на чело на които стоели: Найденъ Геровъ, Иларионъ Макариополски, Паисий Филипополски, П. Р. Славейковъ, Драганъ Цанковъ и мн. други. Въ Македония, на чело на борбата около църковния въпросъ сж биле: Авксенти Велешки, Братя Миладинови, Жинзифовъ и др. Патриархътъ гръцки не искълъ и да чуе дори, че е допустимо сжществуването на отдѣлна и самостоятелна българска църква. Той изходатайствувалъ отъ султана да се изпратятъ на заточение главнитѣ водители: Иларионъ Макариополски, Паисий Пловдивски и Авксентий Велешки. Турското правителство виждало, че българитѣ имать право, но не можели да развалятъ хатъра на гърцитѣ, защото гърцитѣ хитро ги заплашвали, че ужъ щомъ се съгласи султана да се даде самостоятелна и независима църква на българитѣ, тѣ веднага ще повдигнатъ глава и ще искатъ да си извоюватъ и самостоятелно българско царство.

Но, понеже българитѣ настояваха на своитѣ искания, отъ всѣки градъ започнали да се изпращатъ мемоари до високата порта, която започнала по сериозно да поглежда на българскитѣ искания. Най-послѣ отишле въ Цариградъ 28 души народни избранци да прѣговарятъ съ високата порта и гръпката патриаршия за разрѣшаването на църковния въпросъ.

По настояването на тогавашния великъ везиръ Али-паша, — гръпкия патриархъ свикалъ съборъ, но въ него вмѣсто помирение гръцкитѣ богослови прѣдложили да се зачеркнатъ даже думитѣ „български епископъ“ и „българска църква“.

Тогава Али-паша изработилъ два проекта и ги поднесалъ на гръпката патриаршия, за да приеме единъ отъ тѣхъ. Обаче патриархътъ и синода му отхвърлили и двата, като ги изкарали противоканонически, противодогматически и противоевангелски, а въ сжщность, главната причина била, дѣто високата порта прѣдлагала екзархия за всички българи. Али паша се опиталъ още веднъжъ и като не сполучилъ, тогава на 28 февруарий 1870 год. той свикълъ наедно български и гръпки прѣдставители и имъ връчилъ султанския фермань за урежданието на Българския Екзархатъ който да обема всички чисти български епархии въ сѣверна България, въ Тракия и Македония. Останалитѣ епархии можали да се присъединяватъ при българскитѣ, ако пожелаятъ $^{2}/_{3}$ отъ населението.

Глава на новоучредената българска черква е Екзарха, който ще се избира отъ смѣсенъ съвѣтъ и ще се потвърждава отъ Султана. Черковното управление ще се намира въ ржцѣтѣ на св. синодъ, на който по-право ще прѣдседателствува Екзархътъ. Така, слѣдъ дългогодишни борби се е разрѣшилъ черковния въпросъ. За първи български Екзархъ билъ избравъ Иларионъ Ловченски, който скоро си подалъ оставката. На негово мѣсто билъ избранъ Антимъ Видински, но и него въ 1867 г. изпратили на заточение, благодарение кознитѣ на гърпитѣ. На 24. IV. 1876 год. се избралъ за Екзархъ сегашния български Екзархъ Иосифъ I.

Освободителната война не мина току тъй, тя засѣгна българската църква и нейнитѣ учреждения. Тежко стана положението на оная часть отъ българската църква, която остана и до днесъ подъ турското иго. Църквитѣ и училищата бѣха ограбени, изгорени и затворени; свещенослужителитѣ прѣслѣдвани, измъчвани и избѣсвани. Тогава Скопския и Охридски владици бѣха принудени да напуснатъ епархиитѣ си. Голѣмо бѣше прѣслѣдването на нашитѣ братя въ Македония и Одринско. Благодарение, обаче умѣлото застжпничество на Негово Блаженство, българитѣ въ заробената часть на нашето отечество все пакъ могатъ да си запазятъ черковнитѣ права, които имъ сж освѣтени отъ турската власть и отъ специално издаденитѣ разрѣшения. При най-неблагоприятни и тежки условия, Негово Блаженство е започналъ да работи за закрѣпването и развиването на българската независима църква.

Слѣдъ 25 годишна народополезна дѣйность, днесъ Н. Б. Акзархътъ ни се радва на плодоветѣ отъ своята дѣйность въ седемъ епархии имаме български владици; въ много други епархии църковнитѣ общини сж утроени; въ всички почти села и градове, дѣто населението е чисто българско или надмощно надъ другитѣ народности, има черкви и училища. Има добрѣ уредени класни, педагогически училища и духовни семинарии, въ които се подготовляватъ плеада млади и енергични борци за доискарване дѣлото до желателния край.

Н. Бл. Българския Екзархъ доблестно е защищавалъ правата на нашата църковна не-

зависимость, като протестира най-енергично противъ ржкополагането на сръбския митрополитъ въ Скопе. Благодарение, обаче на малодушието, което показа тогава българското правителство, коварната сръбска дипломация, подкрѣпена и отъ руската — изиграха своята роля . . . .

Ето Ви, братя християни, въ какво се състоятъ заслугитѣ на Негово Блаженство Българския Екзархъ Іосифъ I! Прѣдъ видъ на всичко това, заслужава той да се възхвалява за своята 25 годишна непрѣкъсната народополезна дѣйность! Нека да му отдадемъ своята благодарствена почитъ и да възнесемъ своитѣ топли молитви къмъ всевишния, който да му дарува дълъгъ животъ и здраве, да стои непоколебимо на своя прѣстолъ и отъ тамъ, подкрѣпенъ отъ цѣлия български народъ да защищава църковнитѣ права на нашето племе!

Нека той да доживѣе да види завършено своето дѣло — освобождаването и на Македония и на Одринско! . . .

1902 год.

Априлъ с. Ботево.

VI.

Хилядогодишнината отъ смъртьта на св. царь Бориса.

Благочестиви

Християни!

Братя Българи,

Днесъ 2 май 1907 година се навършиха тъкмо 1000 години отъ смъртьта на славния Български Царь Борисъ, който е умрѣлъ на 2 май 907 год.

Както небето е украсено съ много звѣзди и тѣзи звѣзди се различаватъ една отъ друга по своята голѣмина и свѣтлина, така сжщо и всѣка една народность си има своитѣ бѣлѣжити личности, които се различаватъ по своята слава. Царь Борисъ е една отъ тия редки и заслужили народу си личности; той е една такава свѣтла звѣзда, която надали има равна на себе си въ нашия славянобългарски родъ. Неговото царуване съставлява най-славната епоха въ нашата политическа и културна история. Той е за насъ, както сж Константинъ Велики за римлянитѣ, Хлодвигъ—за французитѣ. св. Владимиръ — за руситѣ и Кралъ Стефанъ — за маджаритѣ.

Както самосъзнанието е необходимо за

всѣки човѣкъ, който иска да прави прогресъ въ областьта на нравственния миръ и въ своето самоусъвършенствуване, — така сжщо и изучването на народа е една необходима нужда за всѣки патриотъ, който желае да работи за увеличаване славата и доброчестието на своя народъ. Ние можемъ да се запознаемъ съ кой и да е народъ, слѣдъ като изучимъ неговитѣ велики и заслужили мжже, въ които се заключава цѣлата история на народа. Между великитѣ и заслужили мжже за человѣчеството, историята зачита и ония, които сж спомогнали за разпространението и затвърдяването на христовата вѣра между отдѣлнитѣ плѣмена и цѣлото человѣчество. Св Царь Борисъ името се зачита за главенъ дѣятель, въ чието врѣме православната християнска религия се утвърдила за пръвъ пжть между Българския народъ и е била узаконена като държавна — господствующа религия

Св. Царь Борисъ е произхождалъ отъ великия царски родъ на Крумовата династия. Той се възцарилъ въ 845 година. Той билъ добъръ и разуменъ господарь. Той се заелъ най-напрѣдъ да накаже сърбитѣ за пораженията на баща си Пресияна, ала не сполучилъ; сжщо така той нѣмалъ успѣхъ и въ борбитѣ си съ хърватитѣ и Византия, та се принудилъ да поднови прѣдишния миръ. Миръть съ сжсѣдитѣ спомогналъ на Бориса да тури редъ въ държавата си и да въведе въ нея християнската вѣра и славянската писменность. До тогава българитѣ, ако и да били силни и воинствени, засмале, по причина на сзичество и неразвитость, второстепено мѣсто между

другитѣ народи Умниятъ Царь Борисъ разбралъ много добрѣ прѣдимството на християнството прѣдъ езичеството. Освѣнъ това той виждалъ много добрѣ, че царството му не може да утрае за дълго врѣме между силнитѣ християнски държави — французката, моравската и византийската. Ето защо той се рѣшилъ да напустне езичеството и да приеме *християнската вѣра*. Твърдѣ много подѣйствували на Бориса и многото християни въ България, както и народнитѣ бѣдствия, причинени отъ тогавашния гладъ и отъ войната съ гърцитѣ. Послѣднитѣ подигнали война срѣщу българитѣ съ омисълъ да си отмъстятъ за прѣдишни несполуки; ала Борисъ ги разбилъ и ги принудилъ да свържатъ миръ. Слѣдъ този миръ, той рѣшилъ да се покръсти — 864 години. Кръстникътъ му билъ императоръ Михаилъ, прѣдставляванъ отъ единъ епископъ, който билъ нарочно изпратенъ съ много подаръци. При кръщението, царь Борисъ билъ нареченъ на името на кръстника си Борисъ— **Михаилъ**. Слѣдъ това той заповѣдалъ да се кръщаватъ и поданицитѣ му — езичници, колкото ги имало, но срѣщналъ голѣмо съпротивление отъ боляритѣ, които искали да останатъ вѣрни на старата си вѣра. Непокорнитѣ боляри възбунтували противъ него часть отъ народа. Но Борисъ усмирилъ съ голѣма строгость възстанието и настоялъ да се покръсти цѣля народъ. За тази цѣль надошле въ България много гръцки свещеници, които кръщавали народа и служели на гръцки езикъ.

Въ църковно отношение България станала зависима отъ Цариградския патриархъ. Но

Борисъ се побоялъ да не би България чрѣзъ църковната си зависимость да се подчини на византия и политически. За това той поискалъ отъ патриарха да даде на българската църква независимъ архиепископъ. Ала цариградския патриархъ не се съгласилъ. Това принудило Бориса да се обърне къмъ римския папа съ молба да му прати свещеници и епископи и да му ржкоположи български патриархъ или архиепископъ. Папата съ готовность приелъ прѣдложенията му, но и той не се съгласилъ да направи българската църква независима, на чело съ патриархъ или архиепископъ. Тогава Борисъ прѣкъсналъ и съ него сношенията си и се обърналъ отново пакъ къмто Цариградъ, дѣто по онова врѣме (870 год.) засѣдавалъ съборъ за рѣшаване на нѣкои прѣпирни между цариградската и римската църкви. По рѣшението на събора, за България билъ ржкоположенъ особенъ архиепископъ—Иосифъ. Той билъ независимъ въ вжтрѣшното управление на българската пъркза., а само въ вѣроизповѣдни дѣла зависѣлъ отъ цариградския патриархъ. По такъвъ начинъ Борисъ направилъ държавата си независима и въ духовно отношение.

Благодарение на неговото умно управление и на дългогодишния миръ, България се просвѣтила, засилила и напрѣднала въ всѣко отношение.

За неговитѣ велики заслуги къмъ българския народъ и пърквата, нашия св. Синодъ е постановилъ да се впише той въ числото

на свещитѣ и да му се празднува ежегодно празникътъ 2 май.

1907 год. 2 май,

с. Ботево.

Дѣлъ трети.

Реферати и общеобразователни конференции.

I.

Ползата която могатъ свещеницитѣ да извлѣкатъ отъ конференцииитѣ.

Благочестиво събрание!

Благоговѣйни Отци,

Не ще излизамъ прѣдъ Васъ да реферирамъ съ претенции на нѣкой свършивъ и ученъ, или нѣкой човѣкъ, който много знае, та това свое знание да разпространява между другитѣ, не, — азъ излизамъ прѣдъ Ваши Благоговѣйнства, като единъ скроменъ селско-енорийски свещеникъ, който усѣща нужда отъ конференциитѣ; който мисли, че ще има тая полза отъ четенитѣ въ конференциитѣ реферати, която се е нагърбилъ да изтъкне, ако не всестрано, то поне въ общи чърти.

Богъ като е направилъ човѣкътъ, поставилъ го въ една много хубава градина, наречена рай, лѣто да живѣе. Тамъ той се е хранилъ отъ плодоветѣ на райскитѣ дървета и е пиелъ вода отъ райскитѣ рѣки; нѣмалъ никакво облѣкло и въобще — за нищо не се е

грижилъ и отъ нищо не еималъ нужда. Но за да знае човѣкътъ своя създатель, за да си спомнюва за него, за да не би въ своето блаженствуване да се възгордѣе и да каже, че азъ съмъ създателтъ на всичко около менъ, — Богъ му е далъ да изпълнява строго само една заповѣдь. Всрѣдъ рая имало двѣ дървета: едното „дърво на живота“, а другото — „дърво за познаване доброто и злото“. Богъ е казалъ на човѣкътъ да не яде отъ дървото за познаване доброто и злото, ако яде — ще умрѣ. Дяволътъ подмамилъ човѣкътъ, като му казалъ, че ако яде отъ това дърво, ще почне да познава кое е добро и кое зло, ще стане човѣкътъ Богъ и тогава Богъ не ще може да му заповѣдва. Съблазнилъ се човѣкътъ и прѣстжпилъ Божията заповѣдь, като ялъ отъ запрѣтеното дърво. Богъ го лишилъ отъ блаженството за неговата непослушность, като го изпъдилъ отъ рая и го оставилъ съ проклятие: „Съ потъ на лицето си ще изкарвашъ хлѣба до като се върнешъ въ земята отъ която си станалъ. Като виждатъ човѣцитѣ това, че човѣкътъ се ражда, живѣе и умира, нѣкои отчаени човѣци, казватъ че животътъ нѣмалъ цѣль и защо да работя и да се мжча, когато животътъ е празенъ сънь? Но азъ ще се изразя съ пѣсеньта на живота:

„Не ми казвай съ жални думи
„Сънь е нашия животъ,
„Нищо не е, — както се вижда,
„Мъртви сж които спжтъ.

„Не е празенъ сънь животътъ
„Края му смъртьта не е,

„Тази рѣчь: „Въ пръстъ ще се върнемъ“.
„За Дума съвсѣмъ не бѣ.

„Нашия животъ цѣль има
„Важенъ е — дѣйствителенъ,
„Има работа за тебе.
„Има работа за менъ,

„Не се надѣвай на утрѣ,
„Миналото забрави,
„Настоящето е твое
„Него ти употрѣби.

„Всѣки вѣкъ мжже еималъ
„Смѣли, храбри и добри,
„Некъ оставимъ подиръ себе,
„Дири благородни ний.

„По-достоенъ да направимъ
„И високъ животътъ си,
„Да се учимъ да работимъ
„А, още и да търпимъ.

Тази пѣсень на живота, като ни казва, че съ прѣобращане тѣлото ни въ пръсть, не е краятъ на живота, а има и душа, подтиква ни да работимъ, защото ако не работимъ, не ще имаме да ядемъ. Но, работата на всички човѣци не е еднаква, има различни работници въ свѣта, но азъ ще ги раздѣля на два вида, именно: *свѣтски* и *духовни работници*.

I. **Свѣтски работници** наричаме ония, които чрѣзъ различни занятия и индустрии се трудятъ за своето, на сѣмейството си и на държавата подържане. Тѣ сж самостоятелни и независими. Самостоятелни работници сж тия, които си вършатъ работата сами, когато

щатъ, безъ ничие принуждение; а зависими сѫ тия работници, които не работятъ своя работа, а чужда, подъ заповѣдьта на другиго и при извѣстни условия.

II. **Духовни работници** наричаме тия, които не работятъ тѣлесно, а умствено; за образованието, възпитанието и просвѣщението на народа, — такива работници сѫ: Духовенството, народнитѣ учители и списателитѣ.

Понеже конференциитѣ сѫ ковачници на мислитѣ, които пъкъ съживяватъ духътъ, то за да дойда на темата си, азъ ще говоря само за духовнитѣ работници, защото тѣ сѫ свѣячитѣ на това сѣме, отъ плодоветѣ на което зависи бѫдещето на народитѣ — тѣхното напрѣдване, или тѣхната гибелъ.

Духовнитѣ работници ние раздѣлихме на три вида: Духовенство, учители и списатели.

Работата на тритѣ вида духовни работници е различна, но гонимата имъ цѣль е една и сѫща: възпитание, образованние и просвѣщение. Но за да принесе нуждитѣ плодове работата на духовнитѣ работници между народа, на който тѣ сѫ членове, тѣзи три вида работници трѣбва да насочатъ своята работа по една и сѫща посока, по единъ и сѫщъ планъ, да вървятъ паралелно работитѣ имъ, да не се прѣсичатъ, да не се разскъсватъ, но да се сливатъ, да се съединяватъ и въ края на краищата да образуватъ едно цѣло, — само тогава се постига цѣльта; а разпокъсани работитѣ имъ по различни посоки, тогава отъ тѣхъ не може никога да се очаква за народа полза, — а напротивъ врѣда.

Съ голѣма горѣсть на душа и съ съжаление трѣбва да констатираме печалния фактъ, че тритѣ тия фактори, за които ни е думата, сѫ разпокъсани работятъ въ съвсѣмъ различни посоки. Ето защо, вмѣсто народно свѣстяване, просвѣщение и възпитание, ние вече вижламе че се получава: заблуждение, поквара и развала . . .

Една часть отъ двата лагера, а особено учителитѣ и списателитѣ сѫ се отклонили отъ истинския пѫть, защото не посочватъ на народа истинския пѫть къмъ истина и просвѣта, а го заблуждаватъ съ нѣкакви утопически учения. Тѣ съ своитѣ лъжливи проповѣди всѣватъ заблуждение у нашето невѣжествено население и вмѣсто да му посочватъ пѫтьтъ къмъ истината, възвръщатъ го 2000 години назадъ. Ето защо ние вижламе, че днесъ народния учитель е много злѣ поставенъ между народа и е изгубилъ окончателно своето нѣкогашно хубаво име и е компроментиралъ своя авторитетъ. Нека, обаче, се утѣшаваме, че има една малка часть между нашитѣ учители които сѫ си запазили своето добро име и изпълняватъ добросъвѣстно своята свята длъжность — учители и просвѣтители на народа.

Какво е положението на свещеника спрѣмо неговитѣ духовни и просвѣтителни задължения къмъ народа?

Ето важния въпросъ, на който ние трѣбва да си отговоримъ съ ржка на сърцето. Безъ колебание може да се каже, че ние свещеницитѣ, които попадаме подъ третия лагеръ на духовни работници, спимъ сънь мъртвешки, вмѣсто да се възвисимъ, ние се снишаваме, често пѫти падаме на едно стѫпало съ прос-

толюдието и така заглъхваме въ неговия дъличенъ животъ.

Ние сме се ограничили само въ черупката на своето яйце; ние сме станали само едни „трѣбничари“ и гледаме на професията си като свѣтски работници, а не като духовни, на свещенодѣйствието гледаме като на обикновенъ занаятъ, отъ който трѣбва само да се прѣхранваме: извършваме всички трѣби на християнитѣ, вземаме имъ паритѣ, както прави напр. бакалина — за соль и сапунъ и — повече нищо.

За да потвърдя казаното азъ смѣя да попитамъ: какво е направило духовенството отъ освобождението насамъ? — Отговорътъ, споредъ мене може да бѫде единъ: **нищо!** Нищо, абсолютно нищо не е направило днешното наше духовенство, въ сравнение съ онази колосална, народополезна работа, която сѫщото наше духовенство е извършило прѣди освобождението ни — за нашето духовно и политическо освобождение.

И слѣдъ освобождението ни нашето духовенство стоеше много по̀-високо отъ своето паство, ето защо то е могло да бѫде главния двигателенъ факторъ между него. Духовенството е събудило тогава у народа духътъ на съзнание и стрѣмежъ къмъ усъвършенствуване.

Нѣколко години, обаче, слѣдъ като зажи-вѣхме свободенъ животъ, работитѣ много се измѣниха.

Веднага слѣдъ освобождението, въ България се отвориха разни училища, отъ които започнаха да излизатъ по̀ учени люде, които

започнаха да стават учители, писатели, чиновници, а за свещеници оставаха само ония, които не можаха да си пробиятъ пѫть въ другитѣ професии, т. е., само по-слабитѣ и малкообразованитѣ. И учителитѣ въ първо врѣме не бѣха добрѣ подготвени, но училищната власть скоро откри специални педагогически курсове, които много спомогнаха за бързото саморазвитие и самоусъвършенствуване на народнитѣ учители.

Нашето началство въ това отношение не постѫпи така, а остави духовенството да тлѣе въ сѫщото си положение. Резултатътъ отъ това бѣше, че владицитѣ, които въ първитѣ дни на свободния ни животъ взеха активно участие въ нареждането на държавата ни, отпослѣ бидоха изпъдени отъ камарата и на свещеницитѣ се отнеха избирателнитѣ права. Имаше даже държавни мѫже, като Каровелова, които въ камарата се осмѣлиха да нарекатъ духовенството ни *невѣжо!*

Ако тукъ-тамъ се появиха нѣкои свещеници, като истински пастири и проповѣдници, то имъ се прѣграждаше пѫтьтъ, като имъ се даваше нѣкоя висока служба отъ нашето началство и тѣ скоро заглъхваха. Обаче, съ течение на врѣмето, обстоятелствата се измѣниха, явиха се разни вълци въ христовото стадо, които поискаха да унищожатъ съвършено пастирътъ и да разпръснатъ стадото. Тогава се сепнаха свещеницитѣ, почнаха да отриватъ сънливитѣ си очи и противъ волята на своето началство образуваха днешния сѫществующъ свещенически съюзъ. Най-напрѣдъ нашето началство се помѫчи до оду-

ши още въ пеленитѣ си новороденото отроче. Като фактъ нека да ни послужи обстоятелството, че ето вече съюзътъ е държалъ нѣколко конгреса, а въ официалния синодаленъ органъ „Църковенъ вѣстникъ“, не се е публикувало нито едно отъ взетитѣ рѣшения.

Едно отъ рѣшенията на II свещенически конгресъ бѣше и това: „Да се събератъ свещеницитѣ на конференции, въ които да се четатъ реферати за самоусъвършенствуването си“. Конгреса рѣши и св. Синодъ утвърди това рѣшение и ето ние днесъ сме се събрали на конференция. А, кой може да откаже, че тия наши конференции не принасятъ голѣма полза за нашето самоусъвършенствуване? Чрѣзъ тѣхъ ние изпълняваме думитѣ Христови: „Бѫдете съвършени, както е съвършенъ и Вашия Отецъ“!

Чрѣзъ критиката въ конференциитѣ ще се очукватъ и обработватъ нашитѣ мисли и ще ставатъ способни да се поставятъ тамъ, дѣто заслужаватъ. Чрѣзъ самокритиката въ конференциитѣ що се поправятъ нѣкои наши лоши дѣла, ще почнемъ ние да живѣемъ така, както проповѣдваме, т. е., думитѣ да се съгласяватъ съ дѣлата ни. А веднѣжъ това постигнато, ние ще се издигнемъ по̀ високо отъ паството си, ако не много високо надъ неговия умственъ уровенъ, — то поне ще застанемъ на равно становище съ нашитѣ противници, за да можемъ достойно да имъ отбиваме атакитѣ.

Ако почнемъ да бършимъ масата, на която се хранимъ, съ кирлива кърпа, то тя винаги ще се замазва и не може да се очисти,

а ако я чистимъ съ чиста кърпа, тя веднага се очиства; ето защо, ние свещеницитѣ, чрѣзъ конференциитѣ трѣбва прѣдварително да се очистимъ отъ всички нечистотии, да станемъ чисти като гълъби, да просвѣтне нашето лице прѣдъ человѣцитѣ и тогава да се наемемъ да чистимъ нечистотиитѣ въ душитѣ на другитѣ...

Слѣдъ това ние трѣбва да дадемъ полетъ на нашитѣ мисли, затова нашето началство трѣбва да ни даде свобода и просторъ да заработимъ първоначално върху себе си, а послѣ и върху своето паство.

За да си постигнатъ цѣльта нашитѣ конференции, въ тѣхъ трѣбва да се конферира и реферира, главно върху слѣдующето.

1. По Богословскитѣ науки и тѣхнитѣ клонове за осъвършенствуването на свещеницитѣ,

2. За духовното и материално положение на духовенството и неговитѣ задачи,

3. За благолепието на храмовотѣ,

4. За напѫтствуването и поученията на болнитѣ християни,

5. За еднообразното богуслужение въ църквитѣ и извършването на трѣбитѣ,

6. За уреждането на църковно енорийскитѣ библиотеки и читални,

7. За уреждането на енорийскитѣ братства съ благотворителна цѣль,

8. За съставянето на райфазеновитѣ каси,

9. За съставяне проповѣди за поучение християнитѣ въ и вънъ отъ църквата и пр.

За самоусъвършенствуване на свещенипитѣ по Богословскитѣ науки ще реферирать свършившитѣ по Богословието, вище или ни-

ще училище свещеници, а за еднообразното извършване на трѣбитѣ ще реферират дългогодишнитѣ свѣщеници, така щото еднитѣ ще помогнатъ съ своитѣ знания на другитѣ, а вторитѣ — съ своята дългогодишна практика и опитность. По този начинъ ще се направи много за повдигане духътъ на свещеницитѣ къмъ саморазвитието и самоусъвършенстването.

За материалното подобрение на свещеницитѣ тоже трѣбва да се направи нѣщо. Трѣбва да ратуваме за прѣмахване на разликата между селски и градски, да не се прави разлика между свършившъ и несвършившъ, — а да се степенуваме всѣки 5 години, като ни се увеличава съ извѣстенъ процентъ възнаграждението.

а) За да може свещеника да изпълни своето свето прѣдназначение, той трѣбва добрѣ да изучи и опознае самаго себе си, както е казалъ древният гръцки философъ Сократъ. Чрѣзъ своето самопознание той ще може да даде опитване и съвѣти на другитѣ, за чието духовно развитие е приелъ този тежъкъ свещенически кръстъ.

б) Както всѣки добръ домакинъ гледа щото неговата къща-домъ да бѫде чиста и красива, сѫщо така и всички християни, а главно ние свещеницитѣ трѣбва да гледаме щото общия ни Божи домъ — храмътъ ни да бѫде украсенъ, чистъ и благолепенъ!

в) Еднообразното извършване на църковнитѣ трѣби е необходимо да се постигне,

защото така ние сами си подкопаваме авторитета прѣдъ християнитѣ: едного критикуватъ и осѫждатъ, че не опѣвалъ както трѣбвало смъртнитѣ; другиго критикуватъ, че не вѣнчавалъ добрѣ; трети — че не докръщавалъ дѣцата и т. н.

г) Най много ще се подпомогне за саморазвитието и самоусъвършенствуването на селскитѣ свещеници, като се открият добрѣ уредени енорийски библиотеки и читални. За тази цѣль особено трѣбва да се заематъ нашитѣ събратя въ градоветѣ.

д) За сближаване и духовно обвързване на църквата и народа могатъ най много да послужатъ така наречените „православни-християнски братства“, каквито вече започнаха да се откриватъ изъ много мѣста въ градоветѣ ни. Чрѣзъ тия братства ще се организира самия нашъ народъ, за да може да отстоява той на хулитѣ и атакитѣ, които се сипятъ отъ противницитѣ на църквата и вѣрата ни.

е) Съставянето на райфазеновитѣ каси ще подпомогне много за материалното подобрение на селенитѣ. Сѫщо така може да се подпомогне то и чрѣзъ кооперациитѣ, въ които свещеникътъ и учительтъ трѣбва да взематъ живо участие.

Ето, Благовѣйни Отци, въ кратко изложението на моитѣ мисли, по темата която се заѣхъ да развия прѣдъ Васъ. Нека и въ заключение да повторя онова, което Ви бѣхъ заявилъ още въ началото: че азъ съмъ съвършено скроменъ въ своитѣ претенции. Не се самооблащавамъ, че прѣдъ Васъ съмъ изка-

залъ велики и необорими истини. Напротивъ, азъ Ви изложихъ онова, което съмъ наблюдавалъ и изпитвалъ прѣзъ своето досегашно служене. Мене ще ми бѫде особено драго и приятно, ако сега Вие се постарае те да допълните онова, което азъ съмъ изпусналъ и така чрѣзъ критиката да се доберемъ до истината и доброто, на което всички служимъ. Аминъ!.

4 май 1906 год.

с. Ботево.

II.

Положението на селския енорийски свещеникъ и неговитѣ задачи.

Ваши Благоговѣйнства!

Благочестиво събрание,

Цѣлта на настоящия ми рефератъ е да обрисовамъ положението и животътъ на селския свещеникъ, така както си е въ дѣйствителностъ, слѣдъ което взаимно да обмислимъ срѣдствата, чрѣзъ които може да се постигне едно подобрение въ духовно и материално отношение.

Человѣкъ, споредъ нашето вѣрване се състои отъ тѣло и душа, вслѣдствие на което той има духовни и материални нужди. Ето защо, логично и право ще да бѫде и ние сега да говоримъ за селския свещеникъ, като изхождаме главно отъ казанитѣ двѣ начала.

Материално селскитѣ свещеници се дѣлятъ на богати и сиромаси, но както еднитѣ, така и другитѣ еднакво сѫ поставени въ очитѣ на енориашитѣ си, които си думатъ: абе що мислишъ за попа, „той и отъ живо зема и отъ умрѣло“. Материално сѫ обезпечени почти всички селски свещеници, които сѫ имали щастието да бѫдатъ рѫкоположени до като селенитѣ не бѣха покварени въ нравитѣ си, а бѣха щедри въ възнаграждение на своя пастирь, когото уважаваха и почитаха повече

отъ вскичко въ селото си. Но, това вече се измѣни, щомъ въ селата започнаха да сновать учителитѣ, напоени съ антирелигиозни идеи, слѣдъ като и селенитѣ се надъхаха съ тѣхъ. Ржкоположенитѣ слѣдъ тази дата свещеници сж бѣдни, едно защото селската щедрость прѣсъхна и друго, защото свещеника е много мизерно възнагражденъ, като обществень служитель. Вслѣдствие на това селския свещеникъ е принуденъ да напуска длъжностьта си и да се занимава съ земледѣлие, отъ което гледа да изкара нѣщо за по-сносно живѣне. Заплата отъ 50 л. едва ли постига за едно сѣмейство за храна въ растояние на 1 мѣсецъ, а за облѣкло, за обуща, за др. нужди?! Или, ако свещеника има щастието да подържа нѣкое отъ дѣцата си въ училище въ други градъ, тогава той ще задължѣе до като изучи сина си.

Отъ день на день селския свещеникъ губи своя авторитетъ между населението, което започва да гледа на него, като на всички чиновници, които ги наричатъ съ едно общо име *изедници*. Понеже нашия селенинъ е прѣтоваренъ извънредно много съ тежки данъци, той вижда свещеника най близо до него и започва да завижда на неговата заплата: „Защо да му давамъ, нали получава заплата отъ държавата, нѣма право да иска нищо отъ мене, а е длъженъ да изпълнява християнскитѣ ми трѣби безъ възнаграждение.

Понеже християнскитѣ подаяния сж доброволни, не можешъ да се оплачешъ никждѣ. Веднажъ единъ свещеникъ се оплакалъ на Негово Високопрѣосвещенство, че селенитѣ

не искали вече да го възнаграждаватъ добавачно и че рискувалъ да гладува, а Негово В. прѣосв. му отговорилъ: „Поставете се между паството си така щото да ви обикнатъ и да Ви възнаградятъ“....

Свършилъ основно училище, ржкоположилъ се, пратили го въ село и го оставили на сждбата му да се вари и пече както знае. Никой не е отишелъ при него да му посочи, да го поучи на нѣщо. Чете утринна, чете вечерня въ делниченъ день самъ-самичъкъ, заобиколенъ само отъ четире голи стѣни. Даже и въ нѣкой праздникъ се случвало, да служи самъ, съ пѣвепа и да вика на четертѣхъ стени: „И всѣхъ Васъ православни християни да поменетъ Богъ въ Царствие своемъ“.

Сегизъ-тогизъ, когато видимъ, че има малко християни въ църква ще прочетемъ подиръ Евангелието нѣщо отъ Софрониего, или пъкъ отъ нѣкоя друга книга, нѣкое слово, но то е сухо и безплодно, защото не е излѣзло отъ душата ти за да има ентусиязмъ и да вдъхне въ слушателитѣ заинтересованость; а най послѣ въ тия слова нищо не се говори за какъ трѣбва да подържатъ християнитѣ своитѣ си пастири и какъ да ги почитатъ и уважаватъ, а само поучение по дневното евангелие. Селенитѣ ги слушатъ наистина, и разбиратъ ги, но не се заинтересоватъ за да заживѣятъ така, както и се проповѣдва.

А ние вижламе какъ постжпватъ нашитѣ противници и какъ подкопаватъ насъ и религията ни. Тѣ имъ говорятъ като ги дразнятъ по най болното мѣсто, дѣто ги боли: „Ограбиха ви, оголиха ви, не видите ли че държа-

вата и църквата сж се сдружили за да ви грабятъ?“....

„Граби подълъ чорбалжия

„И попъ с' Божа литургия....

Повече и не трѣбва на простия и неукъ селенинъ, за да влеземъ като трънъ въ очитѣ му. Не стига дѣто е умрѣлъ баща ми, жена ми, или дѣтето ми, ами попа ще те ограби нѣколко лева отгорѣ. Попъ да си на свѣта — свърши ли ти се брашното, нарами дисагитѣ, хайде по просия, — ще си наберешъ и брашно и пари, та голяй на пропала!....

Е, моля, ние, които трѣбва да стоимъ за примѣръ между хората; които трѣбва да сме светилницитѣ на свѣта; които трѣбва да сме соль на земята, — ние вмѣсто това сме гавра въ ржцѣтѣ на своитѣ пасоми и сме като просяци въ тѣхнитѣ очи. Какъ трѣбва да се постжпва въ случая, какъ ще излѣземъ отъ такова положение, никой не те научава, никой не ти посочва, а само ти казватъ: „постави се, застави ги и т. н. т.

Това обстоятелство е заставило свещеницитѣ ла се събиратъ на конференции да се съвѣтватъ за срѣдствата чрѣзъ които ще могатъ да излѣзатъ отъ сегашното критическо и безисходно положение.

Да минемъ сега върху въпросътъ за материалното възнаграждение на свещеника. Споредъ насъ, за да лойде до такова печално положение селския енорийски свещеникъ, главната причина е неговото лошо материално положение, т. е. недостатъчното му възнаграждение отъ държавата, като обществен служитель. При опрѣдѣляне на добавачното възнаграждение, законодателътъ не се е ржководилъ съ искреность къмъ свещеницитѣ, защото единъ околийски началникъ съ сжщото основно образование получава 200 — 300 лева заплата, при това и дневни и пжтни; единъ секретарь получала 150—200 лева; единъ бирникъ съ основно образование получава 150-180 лева, секретарь-бирника въ общ. управление получава 100—120 лева; разнитѣ писарчета получаватъ 80—100 лева. — а този, на когото е повѣрено духовното и религиозно-нравственото възпитание на народа; духовния пастиръ на народа, получава една мизерна падарска заплата!!...

Отъ тука ние можемъ да извадимъ само едно заключение, а то е, че държавата, било съзнателно, било несъзнателно, сама иде на помощь на богоборцитѣ, да подкопава основитѣ на църквата, като оскърбява, унижава и убива духътъ на свещеницитѣ въ България. Жалко, но такова е сега положението ни!...

Една отъ причинитѣ да не можемъ и ние до сега да си изпросимъ подобрение на материалното положение е, все пакъ ежбитѣ и несъгласията по между ни.

Когато се подаде петицията до Обикн. Н. Събрание за подобрение положението на селскитѣ свещеници, като се приравнятъ по заплата съ градскитѣ, тогава нишитѣ събратя градскитѣ съ семинарско образование се противопоставиха на това ни искане, не подписаха петицията, поради което и тя остана безъ послѣдствие.

Ето ви печалнитѣ резолтати отъ нашето братско несъгласие!

Това лошо материално положение на свещеника го принуждава да се прѣдава на земледѣлие, да оре и сѣе за да си отхранва сѣмейството. Ето защо, той не може да отдѣли врѣме за своето саморазвитие и усъвършенствуване, не може да върви напрѣдъ съ врѣмето, а остава назадъ. И срѣдата, между която е поставенъ селский енорийски свещеникъ, още повече го вковава на едно равнище съ простия народъ.

Така онеправданъ и обезкураженъ селския енорийски свещеникъ започва да се отчайва и напуща всѣка странична работа или частна инициатива, като се ограничава само съ свещенослужението.

Както и по рано изтъкнахме, една отъ главнитѣ причини за да доживѣемъ до това си положение е и засилването на антирелигиозната и богоборческа дѣйность отъ страна на днешнитѣ лъже-учители на народа — социалиститѣ.

Какви бѣха народнитѣ учители прѣди 20—30 години, а какви сж днесъ!

„Простодушни и лъжепрѣобразователни, у които има само модни формули, купешки мисли, людски фразеологически накити, пустота и нравствена развала". Ето какъ най добрѣ ги е схваналь и обрисовалъ народния писатель Михаиловски.

Тѣхнитѣ прѣвратни идеи и убеждения сж дълбоко отровили обществения ни организмъ и ние често виждаме резолтатитѣ отъ тѣхната пропаганда: убийства и самоубийства, развратъ, деморализация всрѣдъ сѣмействата и поквара между младото поколение!...

А какво е положението на селския енорийски свещеникъ спрѣмо тия учители? Той се мжчи да грали колкото му стигатъ силитѣ, а учительтъ събаря отгорѣ, чакъ до основитѣ. За да може свещеника да се противопостави на антирелигиозната борба на учителитѣ-социалисти, както и по-рано спомѣнахме, той трѣбва да има солидно образование и научна подготовка по всичкитѣ клонове на науката, отъ дѣто да изчерпва доводи и аргументи за оборване проповѣдитѣ и заблужденията на своитѣ противници, които въ това отношение, безпорно е, че стоятъ много по-горѣ.

Ако ние, свещеницитѣ се организираме, ако се подготвимъ научно и поведемъ борбата, то цѣлия народъ ще ни послѣдва, защото той отдавна вече се е наситилъ на лъжеученията, които проповѣдватъ учителитѣ социалисти и които съ своето поведение сж скъсали връзкитѣ съ самия нашъ народъ. Да, нашата задача до голѣма степенъ ще се улесни; ние скоро ще можемъ да се приближимъ до своята висока цѣль, — но е необходимо всички да се въодушевяваме искрено отъ едни и сжщи мисли и чувства, да си подадемъ ржка и братски да заработимъ за дѣлото и свѣтия нашъ дългъ, който ни е прѣдопрѣдѣленъ отъ призванието ни.

Ще свърша реферата си съ думитѣ: „Покажи ми Господи, пжтя, по който ще трѣбва да вървя; защото къмъ Тебя азъ възнасямъ душата си; избави ме Господи отъ моитѣ врагове, къмъ Тебе прибѣгвъмъ; защото ти си мой Богъ, Твоя благъ духъ нека ме води къмъ пжтя на правдата и истината! Послушай мя

Господи, поради твоята правда и не влизай въ сѫдъ съ своя рабъ“ — Аминъ.

4. юний 1907 г.

с. Богево.

III.

Изпълняваме ли най-важната Христова заповѣдь, отъ което да се вижда, че сме негови ученици?

Рѣче Господъ на ученицитѣ си: „Нова заповѣдь Ви давамъ, да имате любовь между си“! „Отъ това всички ще познаятъ че сте мои учѐници, ако имате любовъ помежду си“. (Иоанъ, зач. 49).

Благоговѣйни

О т ц и!

„Нова заповѣдь Ви давамъ, да имате любовь помежду си“!

Дали е нѣмало любовь прѣди идването на нашия Спаситель? Защо нашия Спаситель казва нова заповѣдь Ви давамъ? Любовьта се ражда не само съ човѣка, но и съ всѣко животно, защото ако нѣмаше любовь въ животинската природа на човѣка, то никоя майка не би отгледала лѣцата си; никой баща не би се трудилъ да достави нуждитѣ срѣдства за отхранването на своитѣ дѣца. Нека да погледнемъ напр. на щъркелътъ: женската люпи, а мѫжкия търси храна, — а когато женския отиде да търси храна — тогава мѫжкия люпи . . . Да погледнемъ и на квачката, която става жертва, сама се излага на орловитѣ нокте или на лисичинатѣ зѫби, за да спаси

едно свое пиленце. Когато въ животнитѣ е така дълбъко вкоренена любовьта, то колко силна трѣбва да бѫде тя у човѣка!

Но, какъ да разбираме думитѣ на Спасителя, че Нова заповѣдь Ви давамъ: да имате любовь помежду си?

Отъ думитѣ на Спасителя трѣбва да разбираме, че прѣди него любовьта е била инстинктивна и егоистична само къмъ самаго себе си и къмъ ближнитѣ, а не се е отнасяла до околнитѣ и далечни люде. Християнската любовь има за свой изворъ Божието сѫщество и създаването на всичко отъ Бога, затова и християнската любовь е поставена на подобаеща висота, чрѣзъ която християнинътъ изпълнява великия божественъ законъ.

Когато бѣше попитанъ Исусъ Христосъ, коя е най-голѣмата заповѣдь, той отговори: „Възлюбиши Господа Бога Твоего“, — тази е първата и най голѣма заповѣдь, а друга подобна на нея е: „Възлюбши ближнаго своего, яко самъ себе“.

Любовьта е небесно притежание на душата, която съединява вселената, управлява и я оплодотворява. Любовьта е вѣнецъ на човѣшкитѣ добрини; любовьта е погледъ Божий: „Любовьта е Богъ, Богъ е любовь и който има любовь, той живѣе въ Бога и Богъ живѣе въ него“. Като ни учи на любовь, Исусъ Христосъ не иска отъ насъ да разбираме буйната страсть възбуждана отъ плътскитѣ желания, защото тази любовь е само една сѣнка и лъжовно подражение на истинската и чистата любовь. Като ни учи Ис. Христосъ на любовь, не иска отъ насъ прикрито и присторено чувство, а иска съвършено отстранение отъ човѣка на всѣка ненависть, вражда и отмъщение; иска искрено разположение къмъ подпомагане на всички, да живѣемъ съ всички и за всички, да жертвуваме себе си за человѣцитѣ, а на онія които ни обиждатъ да прощаваме.

За да разберемъ по ясно що е любовьта, нека да погледнемъ на въплотената у Исуса Христа любовь; нека да погледнемъ на неговото разпятие, който за нашитѣ грѣхове се е молилъ на врагочетѣ си съ думитѣ: „Боже прости имъ, защото тѣ не знаятъ какво правятъ“.

Апостолъ Павелъ въ посланието си къмъ коринтянитѣ, въ единъ химнъ е възпѣлъ любовьта — (коринт. 153): „Аще языки человѣческими глаголю и ангелскими любви же не имамъ, бихъ яко мѣдь звѣняще или кимвалъ звяцаяй. Аще имамъ пророчество и вѣшъ тайни вся, и весъ разумъ; аще имамъ всю вѣру, яко и гори прѣставляти, любвеже не ималъ, ничтоже есъмъ. И аще разламъ вся имения моя, и аще прѣдамъ тѣло мое, во еже стещи е; любве же не ималъ, никоя полза ми есть“....

„Люби долготерпитъ, милосерствуетъ; люби не завидитъ, люби не прѣвозносится; негордится; не безчинствуетъ; не мщетъ своя си; не раздражатъ ся; не мислитъ зла; не радуетъ ся онеправде, радуетъ ся о истина; вся любитъ; всѣму вѣру имлетъ; вся уповатъ; вся терпитъ; люби никому же остидаетъ“.

Значи, споредъ думитѣ на Апостолъ Павла, въ любовьта се заключаватъ слѣднитѣ деветь добродѣтели: търпение, милосърдие, ве-

ликодушие, смирение, вежливость, безкористие, кротость, простодушие и искреность. Всички тия елементи на любовьта направляватъ начина за уреждане нашитѣ взаимни отношения, за постигане на човѣшкото щастие; на всемирната братска любовь — царството Божие на земята.

„Отъ това всички ще познаятъ, че сте мои ученици, ако имате любовь помежду си". Нека сега да се попитаме сами: „Имаме ли ние такава любовь помежду си, отъ което да се познава, че сме Христови ученици?

„Ако и азъ да говоря езици не само человѣчески но и ангелски даже, а любовь нѣмамъ, то азъ съмъ като мѣдь, който дрънка и като камбана, която напраздно звъни". „Любовьта дълготърпи и милосердствува". Ако разгърнемъ нашитѣ списания и вѣстници, нѣма ли да срѣщнемъ въ тѣхъ лицемѣри, които пишатъ не само на наши езици, но и на чужди. Но има ли въ тѣхъ капка любовь; има ли въ тѣхъ дълготърпение и милосърдие?

Началството ни издава окржжно, съ което запрѣщава нѣкои дѣйствия на свещеницитѣ, свещеницитѣ се нахвърлятъ върху тѣхъ, като хиени, дѣ е тукъ дълготърпението? Дѣ е тукъ любовьта? Разгърнете в-къ „Съвѣтникъ" и тамъ ще се изтъкне въ цѣлость нашата любовь въ нашитѣ карапици и прѣпирни: онзи свещеникъ билъ такъвъ и онакъвъ и пр. и пр. Значи, ние самитѣ нѣмаме любовь, отъ което да се познаемъ, че сме ученици на Исуса Христа.

„Ако азъ и да имамъ даръ да пророчествувамъ, ако и да владѣя всички знания, ако

даже и да имамъ такава вѣра, щото и планини да прѣмѣствамъ, но нѣмамъ ли любовь, то азъ съмъ нищо". „Любовьта не завижда, не се прѣвъзнася, не се гордѣе, не безчинствува".

Лицемѣря, като пророчествувамъ, като владѣешъ всички знания, като вѣрвашъ, защо завиждашъ, защо се надигашъ, защо се гордѣешъ, защо безчинствуватъ? Дѣ е любовьта?, въ завистьта ли, въ надигането ли, въ гордостьта и безчинството ли?

Не сме ли ние пълни съ тѣзи мирязливи и вонѣщи мръсотии, излѣзли изъ ада ехидни рождения? Кой отъ насъ е свободенъ отъ този дяволски товаръ? Я поразгърнете всички наши вѣстници и списания и тамъ ще се увѣрите нагледно въ това. Суспендирането на чл. 27 отъ устава на свещеническитѣ братства не е ли плодъ на тия качества? Огхвърлянето на свещеническото осигоряване не е ли плодъ на завистьта? Разнитѣ свещенически заплати не сж ли плодъ на завистьта и на гордостьта? Значи, ние нѣмаме любовь, отъ която да се вижда, че сме христови ученици.

„Ако раздамъ всичкото мое имане и да прѣдамъ даже тѣлото си на изгаряне, а любовь нѣмамъ, то нѣмамъ никаква полза". „Любовьта не търси своето". Ахъ, колко сме користолюбиви ние, не да не търсимъ своето, за което другиму очитѣ одираме, ами гледаме да усвоимъ чуждото! Колко е скжпа ржката ни за щедростьта! Дали сме дали нѣкому петаче, безъ да го търсимъ. Да, може би сме спомогнали нѣкому съ стотинка, за да я вземемъ двѣ; дадемъ му хапка, за да ни върне самунъ;

ладемъ капка — за море. А отъ що произлиза всичко това? Всичко това се върши не отъ любовь, а лицемѣрно, за да ни видятъ хората, че даваме. А нашия Спаситель ни казва, че когато дава дѣсната ржка, лѣвата не трѣбва да знае.

Значе ние нѣмаме любовь, отъ която да познаемъ, че сме христови ученици!

„Любовьта се не раздразнява, не мисли зло, не се радва на неправдата, а се радва само на истината". Дѣ е у насъ дълготърпението и да не се раздразняваме; дѣ е простодушния; дай ми искрения? Врѣдъ въ насъ стои гневътъ и щомъ нѣкой ни докачи съ пръстъ, ние изваждаме насрѣща му ножъ; щомъ нѣкой духне на насъ, ние го покриваме съ храчки, — не да не мислимъ зло, но злото никога не е излизало отъ нашия умъ и съ него лягаме и съ него ставаме. Искреностьта съвсѣмъ е изчезнала и ние даже съ клѣтва прѣдъ духовни и мирски сждилища потвърждаваме лъжата, при всичко, че знаемъ стихотворението:

„Лъжата е голѣмъ грѣхъ
Казва моралиста, —
Но слѣдъ два дни обраща
Наопаки листа . . .
Лъжата е казва хитрина дълбока
Безъ нея би хората, били като стока,
А правдата по свѣтътъ проси милостиня,
Чука тука, чука тамъ като просекиня...

А всичко това става защото нѣмаме любовь, отъ която да се познаемъ, че сме христови ученици.

Любовьта всичко покрива, на всичко вѣрва, на всичко се надѣва и всичко понася; тя никога не прѣстава, ако ще би и пророчествата да се прѣкратятъ, да млъкнатъ всички езици, да се изчерпи всѣко знание".

Не е имало начало, нѣма да има и край на любовьта, но ние сме далечъ отъ нея, ние бѣгаме отъ любовьта, ние вмѣсто да покриваме грѣшкитѣ си помежду си и чрѣзъ съвѣти и искреность да поправляваме съгрѣшилия, ние се силимъ да направимъ отъ косъма въже и съ него да го обѣсимъ. Вмѣсто да покриемъ, откриваме и измислюваме даже нѣща, които никакъ не сж биле, само и само да напакостимъ единъ другиму. Понеже ние сами не говоримъ истината, то не вѣрваме и на другитѣ; при всичко, че грѣдата ни е въ очитѣ, то ние посочваме сламката въ окото на нашия братъ. . .

Понеже съвършено е отпаднала вѣрата въ насъ, то ние не можемъ да одържимъ заповѣдьта *да*, *да* и *не* — *не*; вслѣдствие на което се е въвѣла клѣтвата въ всички сждилища, но и ней не произнасяме съ твърдость и истина и прѣстжпваме Божията заповѣдь, която ни казва: „не возми имени Господне всуе".

Ако се взремъ добрѣ въ нашия животъ, въ нашия печатъ и всждѣ ние ще видимъ хиляди и хиляди примѣри, които идатъ да докажатъ, че ние не изпълняваме най важната христова заповѣдь: „Отъ това всички ще познаятъ, че сте мои ученици, ако имате любовь помежду си".

Благочестиво събрание,

Повече отъ тридесетъ и три години става откакъ българската църква се управлява самостоятелно, но нито единъ отъ обществените дѣйци не се е загрижилъ за всѣване на тази чиста божествена любовь между нашето общество, което за сега се нуждае отъ такава братска любовь. Ни единъ държавникъ, ни единъ народенъ прѣдставитель не се е загрижилъ да постави въ основата на държавните закони „Любитѣ другъ друга“. Всѣки е гледалъ само и само да се настани на една каква и да е държавна служба, срѣдство за постигане цѣлта: тероризиране, ограбване и отмъщение, а не да работи съ любовь за успѣване величието на своето отечество. Любовьта трѣбва да се всѣе най-напрѣдъ въ сѣмейството, послѣ въ отечеството, защото всѣка държава се състои отъ много сѣмейства. Самъ Исусъ Христосъ е казалъ на Апостолитѣ че: „пѣдме научите весъ миръ, наченпе отъ Иерусалима“. Значи трѣбва по-напрѣдъ да обиколимъ нашето огнище, нашето село, нашата община, нашето отечество и ако останатъ сили, тогава да отидешъ и да работишъ по другитѣ страни и мѣста.

Трѣбва, значи, всѣки свещеникъ, всѣки учитель, чиновникъ или общественъ дѣецъ между нашето общество да се грижи за разпространението на тази божествена любовь между нашия народъ. Защото любовьта ни приближава къмъ цѣлта на нашето земно съществуване, като улеснява осъществяването Царството Божие на земята. Любовьта свързва разпокъсаното общество въ едно цѣло братство. Любовьта заставя човѣка да гледа въ лицето на всѣки човѣкъ своя братъ; любовьта подбужда да си помагаме единъ на другъ. Любовьта противодѣйствува на егоизма и себелюбието, тя смегчава ненавистьта, побѣждава гордостьта и надвива на враждата. Любовьта храни гладнитѣ, облича голитѣ, прѣглежда вдовицитѣ, прѣбира страннитѣ, наглежда болнитѣ, помирява скаранитѣ и въобще прѣдпазва отъ хиляди бѣди и нещастия цѣлото человѣчество.

Както слънцето изгрѣва надъ всички мирове, надъ вси люде, безъ разлика и съгрѣва цѣлата природа, тъй и божествената любовь съгрява и оживява всичкитѣ души, нейнитѣ зари проникватъ чрѣзъ мрака на на нашето себелюбие и запалватъ огънь въ дълбочината на всѣко човѣшко сърце. Тази божествена любовь прави човѣка щастливъ и въ най-бѣдната колиба, тя му дава надежда и при смъртния одъръ: Тази любовь заражда и подържа сѣмейството, тя отглежда дѣцата, тя създава съгласието, отъ което процъвтѣва всѣко общо дѣло; на нея се основава църковно-обществения животъ — братствата и общежитията.

Ето защо, ние сме длъжни да се трудимъ съ всички сили; да всѣемъ любовь първо между себе си, между сѣмействата си, между обществото при което живѣемъ и тогава ще можемъ да се надѣваме, че ще постигнемъ желания край, щото общебългарския идеалъ, обединението на всички братя-българи да се изпълни, и само тогава ще се радваме на величието и славата на нашия Български

Съ нашитѣ дѣла, Отци и Братя, нека покажемъ, че сме достойни за тази велика Божия милость. Нека всички да познаятъ отъ братската ни любовь, отъ добритѣ ни дѣла, че сме христови ученици и да прославимъ Отца Небеснаго. Аминъ

с. Ботево.

1908 г. 1. май.

Дѣлъ четвърти.

Народни умотворения, обичаи и др.

I.

Народни пѣсни отъ с. Матлъмово.

1.

Тудоро, Тудоро, я мари 2
Хубава си бѣла „ „ „
Яла си глупава „ „ „
Че терзия любишъ „ „
Терзия, гилия „ к „
Чужда риза носи „ „ „
Чужда чичова си „ „ „
Буля му е шила „ „ „
Шила и кроила „ „ „
Прѣзъ прустъ подадена „
И люто кълната я мари „
Драгинко, драгинко „ „
Здравъ да не я носишъ „
По дъждъ и по вѣтъръ „
По бѣлото слънце „ „
А най да я носишъ „ „
Въвъ черната земя „ „
Подъ бѣлото платно „ „

2.

Залюля се Донка
Долу на Търнова } 2
На новитѣ люлки
Люлки — полулейки } 2
При двама сълдати
Тодоръ и Маринчо } 2
Тодоръ Донки лума
Донке, либе Донке } 2
Мене недѣй люби
Себе недѣй губи } 2
Язи съмъ сълдатинъ
Сълдатинъ княжевенъ } 2
Далеко ще ида
Боюмъ ще се бия } 2
Кавга ще да правимъ
Мене ще убиятъ } 2
Писмо ще ти пишатъ
Книга ще ти пратятъ } 2
Ти ще да го четешъ
И ще ме жалѣешъ } 2
Жалѣешъ оплакващъ.

3.

Маръ що мирище гората на росенъ 2
Маръ и полето на червенъ трѣндафилъ 2
Маръ дали ми сей горица развила 2
Маръ дали ми сей росенъ разросило 2
Маръ срѣдъ горина момина градина 2
Маръ въ градина бѣлъ мраморенъ камъкъ 2
Маръ на камъка вакълъ овчарь сѣди 2
Маръ че си смѣта денѣ и години 2

Маръ на какви се години стигнали 2
Маръ още какви ли ще дочакаме 2
Маръ залюбихъ си либе отъ манинко 2
Маръ отъ манинко доръ голѣмо стане 2
Маръ дойде другъ, че ми го отнема 2
Маръ че си мене за кумъ калесали 2
Маръ я сестра ми за вѣнчална зълва 2
Маръ азъ вѣнчавамъ и тежко въздишамъ 2
Маръ свѣщи паля и ги люто кълна 2
Маръ да стижите като кукувички 2
Маръ да изгледате като лѣстовички 2
Маръ кумичката подъ було продума 2
Маръ вѣнчай кумче тежко не въздишай 2
Маръ свѣщи пали не ме люто кълни 2
Маръ то не бѣше отъ мене ни отъ тебе „
Маръ а най бѣше отъ твоята майка.

4.

Султанъ на Ганка думаше,
Ганке ле бѣла българке 2
Маръ на ти Ганке тозъ алтънъ
Синджирлия туралия 2
Ако те пита майка ти
Слъжи я Ганке, смахни я 2
Намѣрихъ си го мале мо,
До султанови сараи 2
Дѣто хорото играе
Дѣто се султанъ разхожда.

5.

Ржча Стояна поржча 2
По керванъ по керванджии 2
По Стуянъ по кираджия 2

Да додатъ буля и бате 2
И мама съ тѣхъ да доли 2
Тейко ми здравъ да не доди 2
Дѣто ме даде далеко 2
Чакъ отвѫдъ пуста Русия 2
На често да не имъ ходя 2
Лафове да не имъ нося 2
Отъ мойтѣ зълви четире 2
Отъ мойтѣ осемъ девери 2
Отъ мойте седемъ етърви 2
Вчера сме жито вадили 2
Съ най-малкото деверче „
Бульо ле братовипе ле „
Не мѣзашъ бульо на батя „
Най-мѣзашъ бульо на мене „
Хукна Стуяна да бѣга 2
Свекъръ отподиръ викаше 2
Я постой булка не бѣгай 2
Деверче й малко глупаво 2
То не знай хатъръ да глела 2
На батю още на бюля 2

6.

Мари Недо, бѣла Недо
Припална луй тъмна мъгла,
Мари Недо, бѣла Недо (повтаря се)
Не е било тъмна мъгла
Най е било аскеръ кардашъ
Кондисали въ чаиря
Разпѣрили чадъритѣ
Извадили анахтаритѣ
Записали сараитѣ
Кому двама, кому трима,

Нела плачи — ги не рачи,
Провожда ги у радини
У радини равни двори
Равни двори — калдаръми.

7.

Мари Рало — бѣла Рало 2
Ти ли любишъ войводата 2
Или войводата — тебе 2
Боже, Боже, милий Боже 2
Какъ ща любя войводата 2
Войводата мене люби 2
Мене люби, мене лъже 2
Та що ми е кибинъ дало 2
Двѣ ливади некосени 2
Некосени искласени 2
Подъ класчепа два юнака 2
Първи Иванъ, втори Стуянъ
Иванъ плаче, но не твърдѣ 2
Горки Стуянъ твърдѣ плаче 2
Изгубилъ си сиво стадо 2
Сиво стадо с' меленъ кавалъ 2
На кавала исписани 2
И двѣтѣ му любовнички 2
Всички мили и не твърдѣ 2
Горка Янка, най-му й мила 2
Че му й била пръвничката 2
Пръвничката либовничка 2

8.

Димчо Калини думаше мари 2
Калино либе Калино мари 2

Я ще на Видинъ да *ида* мари 2
На Видинъ *лъмъ* да копая мари 2
На Сливенъ *кале* да правя мари 2
Никола ми сай заканилъ мари 2
Заканилъ да ме убива мари 2
Ку ма Никола убие мари 2
Гайдата ще се прубодя мари 2
Гайдата кокалята мари 2
Калино да ме желѣешъ мари 2
Гудина й половина мари 2
Ку не гулина й половина мари 2
Баремъ до шестяхъ мѣсица мари 2
Баремъ до читиредесетето мари 2
Калина Димчу думаше мари 2
Димчо ле либе Димчо ле мари 2
Какъ ще та холамъ жалѣя мари 2
Че какъ ще рѣкатъ хората мари 2
Калина Димчу жалѣе мари 2
Ако ѝ бѣше любовникъ мари 2
Та не ѝ бѣше годеникъ мари 2
Годеникъ на шестъ мѣсеца мари 2

9.

Рада на Гергя думаше
Герге ле, върбичанино
Докара ли Герге овцетѣ
Овцетѣ яловината
Герги на Рада думаше
Докарахъ Радо, докарахъ
Овцетѣ — яловината
Чакъ до рѣката допрѣха
Рѣката Карасърлѫшка
Рѣката силно течеше

Дърво и камъкъ влачеше
И на градътъ половината
Срѣдъ градътъ мома седѣше
Вито си вѣнче виеше
Виеше и наричаше
Както се вие туй вѣнче
Тъй да се виятъ момцитѣ
Момцитѣ околъ момитѣ
При всѣка мома и момъкъ
При бѣла Рада доръ двама
Доръ двама мина сълдати
Тодоръ и Маринъ двамата.

10.

Засвирилай тънка свирка
Край море, край бѣлъ Дунавъ
Край моравата люлека
Подъ люляката седѣха
Дели ми, дели — канлии
И лудо младо — копиле
Копиле свирка свирѣше
Свирката свири — говори
Който се има наима
Дунава да си прѣплава
Голѣмъ ще бакшишъ да земи
Петь коня съ петь товара
И лудо младо копиле
Жейно Ради на думаше
Ти си се Радо фалила
Че си Дунава плавала
Хайде Дунава прѣплавай
Голѣмъ си бакшишъ да земишъ
Петь коня съ петь товара

И лудо-младо копиле
Рада на Жейно думаше
Жейно ле холамъ, жейно ле
Не съмъ се жейно фалила
Че съмъ Дунава плавала
Дунава й жейно широка
И двашъ е жейно широка
Неща имъ бакшишъ никакъвъ
Нито Дунава прѣплувамъ

II.

Зименъ обичай „Балабушка".

Селото Дургутъ-калфа, или Янъкъ-калфа, което било населено прѣди 10 год. само съ турци, сега се населява и отъ 12—16 кжщи българи, прѣселени отъ романска Добруджа и отъ Русия (изъ херсонска губерния, отъ с. Кубанка и Кошка).

На 29 ноември вечерьта, срѣщу 30, т.е, на андрѣевъ-день, си опитватъ късметя: кой по-напрѣдъ ще се ожени. Момитѣ правятъ по единъ кравай отъ трици за всѣки момъкъ и за всѣка мома. Този кравай се нарича „Балабушка", отъ което и играта се нарича „Балабушка".

Така сурови краваитѣ ги нареждатъ на една дъска и извикатъ едно куче, като го накаратъ да вземе отъ „балабушкитѣ" и чиято балабушка изеде по-напрѣдъ, то тя мома, или той ергенъ щѣлъ да се ожени най-напрѣдъ.

Слѣдъ като се свършатъ балабушкитѣ, чиято балабушка остане, най сетнѣ, турятъ я на огъня и я опичатъ, послѣ съ една връвь я закачатъ на тавана вертѣдъ кжщи да виси въ въздуха, а единъ отъ ергенитѣ взема ржжена, възсѣда го като конь и прѣпуска наоколо му, като се мжчи да го достигне за да грабне съ устата си, безъ да го похване съ ржчѣ. Щомъ сполучи да го грабне, играта се свършва. Тогава всички играчи сѣдатъ и се нахранватъ отъ приготвената вечеря и си отиватъ.

с. Д. Калфа,
1889 г.

III.

Народни пѣсни отъ село Дурбалий.

Селото Дурбалий било турско-черкезко село, слѣдъ освобождението, като избѣгали черкезитѣ, на тѣхно мѣсто започнали да се заселватъ българи отъ Романскитѣ погранични села: Фракацей, Каталой, Халжиларъ и др. споредъ това имъ произхождение, до скоро Дурбалийци се наричали отъ околното българско население „Бабаданскитѣ черкези".

1.

Димитръ дума момиче
Момиче наше комшийче
Не дрънкай бѣли бакъри

Да ми задавашъ кахъри
Че малко ли сѫ моитѣ
Кѫдѣ да лѣна твоитѣ
Момиче дума Димитру
Димитре либе, Димитре,
И туй ли да те науча
Ти земи тънъкъ пещималъ
Че вържи черни кахъри
Че ги на Сѣрезъ занеси
На Сѣрезъ на панаиря
Че продай черни кахъри
Че купи Сѣресъ биволи
Изори горня градина
Насади цвѣте сякакво
Най-много лападъ и копаръ
Ако изникне лапала
Много ще лапашъ мухитѣ
Ако изникне копара
Много ще копнейшъ за мене
Ако изникне сидефя
Много ще сѣдишъ безъ мене
Ако изникне тинтява
Попъ Тодоръ ще ни вѣнчава.

2.

Мари Радо Демирова
Демирова — Дюлгерова
Ти ли любишъ войводата
Ти ли него, той ли тебе
Пъкъ ти байно ле Ивана
Самъ се либи, самъ се лъже
И пакъ ми сей заканило
На моитѣ деветъ братя

Мойте братя не гий еня
Не ги й еня, не ги й грижа
Накривиятъ си калпацитѣ
Нарамятъ си кривацитѣ
Че пакъ идатъ на хорото
Че се фанатъ за момитѣ
До момитѣ, най-на баша
Пъкъ то доди че си кани
Мене види — глава върти
Батя види — сабя точи.

3.

Мене ми е драго Стоенке ле
Прѣзъ Видинъ да мина
Като ме видѣха
Видинскитѣ моми
На кракъ ми станаха
Отъ конь ме свалиха
На столъ ме качиха
Като имъ засвирихъ
С' моя меденъ кавалъ
Като заиграха
Видинскитѣ моми
Съсъ руситѣ коси
Съ тънкитѣ снаги
Съ шититѣ поли
Политѣ шумтѣха
Тѣ меня горѣха . . .

Обичай по Игнажденъ въ с. Дурбалий.

Петь дни прѣди Рождество Христово се празднува Игнажденъ. Вечерьта срѣщу праздника се кади вечерята и се извършатъ нѣкой обряди. Напримѣрь:

Азъ бѣхъ поканенъ на гости у единъ отъ най богатитѣ въ селото, Бай Нико Тодоровъ, 50 годишенъ човѣкъ. Прѣди вечерята, бай Нико си напълни ржкава на дрѣхата съ просо и заобиколи всички мѣста дѣто ходи добитъкътъ му, като: кжщата, саята, домътъ, жгълътъ, харманътъ и пр. и сипваше по пжтя по малко просо. Туй било, за да се прѣгради пжтя на джадията. (Джадия е една стара жена, която се събличала съвсѣмъ гола срѣщу голѣмитѣ праздници, като срѣщу коледа, гьоргьовъ-денъ и пр. и вземала максуля на добитъка, за да не е осѣтятъ прѣправяла се на кокошка, но ако имало просо, трѣбвало кокошката непремено да изкълве всичкото просо, та тогава да стане на човѣкъ и да зема да подайва кравитѣ и да имъ зема максуля. Но понеже се сипва повечко просо, то до като изкълве просото петлитѣ пропѣвали, а слѣдъ това магията не се фащала и джадията си отивала безъ да може да земе максуля отъ добитъка).

Слѣдъ като се върна бай Нико отъ обиколката, сложиха софрата за вечеря. Всичкитѣ насѣдоха около софрата, азъ станахъ и поискахъ кадилницата да прикадя и отчета софрата. Буля Никовица зе три въглена живи и безъ пепель и ги забѣлѣза: първи, вто-

ри и трети и тури тамянъ и прикадихме и отчетохте софрата.

Туй било, за да се познае, коя ржка отъ сеидбата щѣла да бжде по-добра, напр. ако първия въгленъ направи повече пепель, първата ржка щѣла да бжде по-добра, ако втория — втората и т. н. т.

(Пролѣтното сѣяне на хранитѣ е раздѣлено на три ржцѣ — разряди: първи редъ се сѣе житото, втори — ечмика, а трети — мамулитѣ и бостанитѣ).

На софрата имаше: пита, варено жито, сурово просо, въ една чашка медъ. Житото се зема отъ хамбаря очиства се, прѣсѣва се и се сварява. Когато се свари житото и го сниматъ отъ отъ огъня, размѣсватъ го съ медъ, взематъ отъ него три лъжичи, хвърлятъ ги нагорѣ прѣзъ коминя, като изговарятъ: колкото нагорѣ отхвръкне туй жито, толкова да израстне лѣтоска житото по нивитѣ. Въ паницата съ просо, всѣки членъ отъ домочадие ту туря по единъ орѣхъ, дѣто сѣдятъ до тре то кадене, т. е, до сурваки

Едно малко момче взе питата на глават си и двама по-възрастни се изправиха и ул виха питата съ по двѣтѣ си ржцѣ и я сч пиха въ направление, на горѣ. Послѣ гледат въ кои ржцѣ се счупило повече пита, ако н стоящия отъ дѣсна страна — прѣдвѣщава плодородна година, ако ли отъ лѣва — слаб Сръбнахме по малко вино и почнахме да в черѣме.

Пъкъ у бабини Данини, кадили съ ряслото на плуга. Срѣщу Игнажденъ, баби Данина зетъ Тодораки, отишълъ въ гората

отсѣкалъ три крушови дървета, напълнилъ колата съ дърва и си дошелъ нея вечерь. Съ тритѣ крушови дървета наклали нея вечерь огънь, а другитѣ дърва непрѣмено трѣбвало да се изгорятъ до Юрдановъ-день. Пепелта отъ тритѣ крушови дървета прибиратъ и я турятъ на една страна дѣто стои до Юрдановъ-день. Въ огъна отъ тритѣ крушеви дървета отъ лѣвата страна турятъ емиша отъ плугътъ и черяслото, за да се нагорѣщятъ, и на тѣхъ гужлатъ тритѣхъ въглена съ които ще прикадяватъ. Емижътъ и черяслото пакъ се слагатъ въ огъньтъ, но отъ дѣсна страна и тамъ стоятъ до Юрдановъ-день. Попитали баба Дана, защо правятъ тъй, тя отговаряла: „Тъй съмъ запомнила отъ дѣда и отъ баба и тъй си правя“.

Бѫдни вечерь.

(срѣщу коледа).

Утрѣ вечерь — бѫдни вечерь
А други день — коледа.

Вечерьта срѣщу коледа се нарича *бѫдни вечерь*. Тогава става второ прикадѣване на софрата. Прѣзъ тази вечерь цѣла нощь не се огасва огъньтъ а все гори. Нѣма никаква особеность при каленето. Но дѣто приготовляватъ момитѣ краваи за коладницитѣ. Въ всѣка момина кѫща приготовляватъ по единъ особенъ кравай за коладницитѣ, които се напъстрюватъ отгорѣ съ разни цвѣтя и птичета отъ тѣсто и се нареждатъ съ сухо грозде, което бива нахапвано отъ момата. Това се прави

съ цѣль, като го купи любовника ѝ, да я залюби отъ сърце.

Коледа.

(Рождество Христово).

Още прѣзъ вечерьта, всичкитѣ момци отъ селото съ събиратъ въ кѫщата на станеника (така се нарича този, който ржководи коладницитѣ), дѣто се правятъ нѣколко упражнения въ пѣнието на пѣснитѣ, а срѣднощь чуешъ разнесълъ се изъ селото хоровия гласъ на коладницитѣ.

Стани, стани нине
Стани господине } повтарятъ се
Че ти илатъ добри гости
Добри гости коладници
Ни сме чули, че сме дошле
Имашъ сина Костадина
Дай го, дай го, с' насъ да дойде
С' насъ да дойле — царь да бѫде
Царь да бѫде в' Влашка земя
Бей да бѫде въ Богданска
Стани, стани нине
Стани господине . . . .

Като пристигнатъ до кметовата кѫща, отъ когото зематъ позволение за да коледватъ, отправятъ на кѫщнитѣ врата нѣколко удара съ тоягитѣ си за да ги събудятъ; като имъ отворятъ, още съ влизането си въ кѫщи испѣватъ нѣкоя обща пѣсня:

Зазорилой бѣло зори коладе, коладеле,
Низъ хубава влашка земя „ „
То не било бѣло зоре „ „
Низъ хубава влашка земя „ „
Най е било добъръ юнакъ „ „
Добъръ юнакъ с' добра коня „
Кой си гони добра лова „ „
Добра лова — ерабичка „ „
Не искара ерабичка „ „
Най-искара суръ елена „ „
Ой те тебе добъръ юнакъ “ „
Добъръ юнакъ с' добра коня „
Не си трепи добра коня „ „
Добра коня и самъ себя „ „
Не е еленъ за стигане „ „
За стигане — за ловене „ „
Еленъ ми е отъ кошута „ „
Отъ кошута първескиня „ „
Първо млѣко той засукалъ „ „
Първа трѣва той запасалъ „ „
Отговаря добъръ юнакъ „ „
Азъ съмъ юнакъ отъ Влахкиня „
Отъ влахкиня—първескиня „ „
Първо млѣко азъ съмъ сукалъ „
А конь ми е отъ кобилка „ „
Отъ кобилка—първескиня „ „
Първо млѣко той засукалъ „ „
Сукалъ ми е три години „ „
Четвърта е зобомъ зобенъ „ „
Сви се Еленъ бѣгъ да бѣга „
Добъръ юнакъ подирѣ му „ „
Довтаса го къйдиса го „ „
Кайдиса го, чийрекъ, чийрекъ „
Чийрекъ, чийрекъ коладнишки „
Окачи го по йеръ кушия „ „

Йотговаря суръ Елена коладе, коладеле,
Ой те тебе добъръ юнакъ „ „
Не ме троши, не ме гони „ „
Най занесъ ме въ селото „ „
Въ селото на хорото „ „
Менъ да гледатъ, тебъ да хвалятъ „
Аферимъ тебъ, добъръ юнакъ „
Добъръ юнакъ с' добра коня „
Колко звѣзди на небето „ „
Толкозъ здраве в' тази кѫща „
По имани — по ступани . . .

По желанието на ступанитѣ на кѫщата може коладницитѣ да испѣятъ още нѣкоя и др. пѣсень, слѣдъ което имъ се дава кравая. Станеникътъ поема кравая и почнува да благославя:

„Събрале ми се сабуръ, табуръ момци коладници, че отишле на този нашъ старъ станеникъ на негови чемширъ порти, демиръ капии; по малко похлопали, по-много потропали, тий го сѣкатъ, че е гнѣвенъ челякъ, че е сърдитъ челякъ, а той не билъ гнѣвенъ чилякъ, сърдитъ челякъ, най излѣзе, голъ на глава, босъ на крака, врадва се, подскочи, подскочи, че посегна в' коюнъ джоби, че извади китъ ключове, че ни веде въ градинчица, в' градинчица подъ дюлчица, подъ дюлчица златна трапеза, на трапеза витъ прѣвитъ кравай, на кравая сребро и злато, кръстъ лукато. Този братъ насъ дари, даровитенъ Господъ него ще дари, чернооки момченца, русокоси момиченца, момиченца внисаха, момченца изнисаха; изнесоха що имаше, Бога и Божя майка. Подъ горовъ листъ седѣха, сребро и злато дѣлѣха,

кому с' лъжичка, кому с' паничка; на тозъ братъ дѣлъ се падна с' лѣшникова шлюпка, тя не бере малко и много, седемдесеть и седемъ оки и половина. Тосъ братъ се чу прочу, като риба въ дълбине, като шишене в' гъбине, че му дойдоха отъ три села три бъкличи: първа бъкличка, да кръщава малки дѣпа еврейчета, да ги струва християнчета; втора бъкличка, да вѣнчава млади момци с' млади булки; третя бъкличка да си еде и да пие по свѣтому Ивановдень".

Послѣ испѣватъ нѣкоя пѣсень като тази:

Събрали се на Виленъ съборъ. Богдане ле, коладеле,
На Виленъ съборъ прѣдъ Господа „ „
Тий да писватъ и тивтисватъ „ „
Че кой запали света гора „ „
Света гора с' бѣлъ монастиръ „ „
Та ютрепа царю синка „ „
Царюмъ синка Александрийка „ „
Набѣдиха свети Петра „ „
Свети Петра и Димитра „ „
Хвърлили ги в' дънъ тъмница „ „
Че лежали мало й много „ „
Малко—много деветъ годинъ „ „
Спуснали коси до петитѣ „ „
Извили некти до лактитѣ „ „
Дѣ ги зачу Божя майка „ „
Че се облече в' синъ зелено „ „
В' синъ зелено и червено „ „
Че отиде на виле съборъ „ „
Отъ далечъ сай поклонила „ „
Отъ близо сай помолила „ „
Я пуснете свети Петра „ „
Оставете свети Димитра „ „

Че той запали света гора Богдане ле, коладеле,
Света гора с' бѣлъ монастиръ „ „
Та ютрепа царюмъ синка „ „
Царюмъ синка Александрийка „ „
Хай наздраве в' тази кѫща „ „
По имани, по ступани „ „

Слѣдъ което слагатъ софрата и отговѣватъ заедно съ коладницитѣ, ако въ селото нѣма черква, и ако има черква то по-напрѣдъ отиватъ въ черква и послѣ отговѣватъ, като похапнатъ нѣкоя друга хапка, ставатъ да си отиватъ и на отиване коладницитѣ пакъ пѣятъ и си отиватъ, на излизане отъ кѫщи нашитѣ коладници обичатъ да пѣятъ най-много тази пѣсень:

Тръгналъ ми е свети Герги тъй раничко на гьоргьовдень
Да си обижда зеленъ ми чаиръ „ „
На пѫть срѣщна свети ми Георги „ „
Три синджира черно ми роби „ „
Първия синджиръ се чифчии „ „
Ой Герге Герге, свети ми Герге „ „
Втория синджиръ се овчари „ „
Третия синджиръ се лозари „ „
Отговарятъ първия синджиръ „ „
Първия синджиръ се чифчии „ „
Ой Герге, Герге, свети ми Герге „ „
Утърви ни отъ тосъ синджиръ „ „
Ще те даримъ добра дара „ „
Добра дара триста кила „ „
Не ще Герги триста кила „ „
Триста кила желто жито „ „
Най иска Герги вить-прѣвить кравай „
Рано ми рано, на гергьовъ день „ „
И то да е прѣди слънце „ „

Прѣди слънце с' право сърце тъй раничко на гьоргьовдень
Отговарятъ втори синджиръ „ „
Втори синджиръ се овчари „ „
Ой, Герге, Герге, свети Герге „ „
Отърви ни отъ тосъ синджиръ „ „
Ще те даримъ добра дара „ „
Добра дара, триста овна „ „
Триста овна се югичи „ „
Не ще Герги триста овна „ „
Триста овна се югичи „ „
Най иска Герги шаро агне „ „
Рано ми, рано на гьоргевъ день „ „
И то да е прѣди слънце „ „
Прѣди слънце с' право сърце „ „
Отговаря трети синджиръ „ „
Трети синджиръ се лозари „ „
Ой, Герге, Герге, свети Герге „ „
Отърви ни отъ тосъ синджиръ „ „
Ще те даримъ добра дара „ „
Триста мѣри ройно вино „ „
Не ще Герги триста мѣри „ „
Триста мѣри ройно вино „ „
Най иска Герги мѣра вино „ „
Рано ми рано на гергьовъ день „ „
И то да е прѣди слънце „ „
Прѣди слънце с' право сърдце „ „
Хай на здраве в' тѫзи кѫща „ „
По имани — по старини „ „

Дордѣто да исходятъ по всичкитѣ кѫщи въ селото, ето че съмва. Коладницитѣ, като оставятъ всичко събрано въ кѫщата на стареника и си отиватъ по домоветѣ, за да си поспятъ и починатъ. Слѣдъ почивката, пакъ се събиратъ въ кѫщата на стареника, дѣто отдѣлятъ моминскитѣ краваи на една страна,

нареждатъ се около краваитѣ на колело, а стареникътъ въ срѣдата исправенъ съ кравай въ ржка извиква:

„Краваятъ па Станка Колюва!“ Отъ мене 1 левъ, се провиква нѣкой отъ коладницитѣ; отъ мене 20 ст. и т. н. т., до като падне резенътъ отъ кравая (понеже при всѣко наддаване, стареникътъ врѣзва кравая отъ едната страна, до като падне парчето, който е наддалъ той се счита за наддаватель, брои паритѣ и взема кравая, а резенътъ се връща на момата. Щомъ момата има нѣколко любовника, то кравая ѝ излиза на 5—10 лева. Колко се радва оная мома, на която краваятъ ѝ е купенъ отъ ергеня, когото обича! Радостьта ѝ се изказва съ хвалби прѣдъ другитѣ и резенътъ ще бѫде изеденъ съ захарь . . .

А, никой не може си прѣдстави скрѣбьта на тая мома, на която краваятъ е купенъ отъ нѣкой повлеканъ, съ когото се смѣятъ другитѣ моми, то тоя день и дълго врѣме тя не ще може да излѣзе на хорото.

Паритѣ взети отъ краваитѣ се изголѣватъ нѣкой праздниченъ день отъ коледницитѣ. По нѣкога отъ тѣзи пари се отдѣля по една малка сума за полза на училището или черквата.

Бѫдни вечерь.

(срѣщу сурваки).

Вечерьта срѣщу сурваки (нова година) се нарича пакъ бѫдни вечерь Тази вечерь пакъ се кади софрата, но сега тя бива най-богато наредена.

Сега на софрата, освѣнъ паницата съ просото и орѣхитѣ за познаване на късметя се слага и чашка съ медъ, шишенце съ вино, млинътъ, който вѫтрѣ е пълненъ съ дрѣнови клечипи и една пара, свинска глава или пача. Клечипитѣ въ млинътъ се наричатъ: говеда, овце, коньe, свине, лозе, нивя, кѫща и пр., а парата означава богатството. Когато се хранятъ, кому каквато клечица се падне въ отрѣзаното парче, то на такова щѣло да му върви напрѣдъ. Ако му се падне клечицата съ говедата, то на скотовѫдство щѣло да му върви напрѣдъ и пр. Ала най-много се радва този, на когото се падне парата, защото той съ шиникъ щѣлъ да мѣри жълтицитѣ а съ кило — грошоветѣ.

Слѣдъ прикждѣването всѣки си зема орѣхъ отъ паницата съ просото и го счупва. Ако е здравъ и добъръ, то прѣзъ годината щѣлъ да бѫде здравъ и добъръ; ако ли е празенъ, и той ще бѫде празенъ и боленъ . . .

Момитѣ и ергенитѣ опитватъ кой коя люби съ чемширови листи на огнището. Разравятъ огнището при огъня и на згорѣщеното лъно турятъ по едно чемширово листче, като го наричатъ: „Стоянъ и Добра“ и гледатъ, ако набъбне листчето и подскочи, то нареченитѣ се обичатъ искрено и ще се вематъ: ако си остане така, както е хвърлено, то напусто имъ е любовьта, защото нѣмало да се вематъ. Освѣнъ така, момитѣ и ергенитѣ на лѣгане си опитватъ честьта съ хапка хлѣбъ, турена подъ възглавницата Като вечерятъ, очупватъ първата хапка и я турятъ на страна и като си лѣгатъ турятъ я подъ възглавницата.

Която мома, който ергенъ съпува — него ще да си вземе. Сѫщо и непразднитѣ жени опитватъ какво ще имъ бѫде дѣтето, дали момче, или момиче.

Ако прѣзъ тази вечерь нѣкой отъ кѫщнитѣ кихне, то домакинътъ е длъженъ да подари нѣщо. Дѣцата за да произведатъ кихане и да бѫдатъ наградени по нѣщо отъ бащитѣ си, отпонапрѣдъ, безъ да ги види нѣкой, скриватъ въ джобоветѣ си по малко ситенъ тютюнъ и подсмъркватъ по малко, скришно което произвежда кихане.

Посрѣдъ нощь, туку чуешъ на вратата се хлопа и се вика: *мяу, мяу*. Отворишъ и сурвакницитѣ, отъ дрѣнова пръчка започватъ да играятъ по гърбоветѣ на стари и млади:

„Сурва, сурва година
„по живо, по здраво,
„пакъ до година . . .

Карамановъ день.

На 2 януарий, т. е. на другия день отъ сурваки, празнуватъ праздникътъ на биволитѣ, говедата и пр. и се нарича „карамановъ день“ или „ринчовъ день“.

Сутриньта рано, нѣколко момчета, съ свѣщь, лопата и метла отиватъ въ оборитѣ на тия хора, които иматъ моми и изчистватъ имъ оборитѣ, безъ да бѫдатъ забѣлѣзани отъ домакиня, защото щомъ ги осѣтятъ заключвали оборитѣ. Здраве имало по добитъкътъ, когато ступаниньтъ ги осѣти слѣдъ като бѫде оборътъ изчистенъ. А за да ги усѣти ступани-

[illegible] се момчетата, единъ свири съ кавалъ и гайда, а другитѣ играятъ на хоро. Тогава ступанинътъ излиза съ шише ракия, почерпва ги и ги изпровожда. На другия день, момата на този ступанинъ е длъжна да приготви вечеря и зелникъ и ще покани ергенитѣ на вечеря.

Въ случай, че ступанинътъ рини оборътъ и риначитѣ тога пристигнатъ, то ступанинътъ съ лопатата имъ прѣпрѣчва пѫтя и не ги пуска въ обора, тогава момцитѣ сѫ длъжни да го почерпятъ и тѣ да го поканятъ на вечеря.

Юрдановъ день.

Срѣщу Юрдановъ день пакъ се кади софрата, а на другия день на самия Юрдановъ день, рано сутриньта, въ зори, прѣди да изгрѣе слънце, отиватъ на кладенеца съ черяслото и емежа, на които тургаха въглепитѣ при каденето, вематъ съ себе си и пепелта отъ тритѣ крушови дървета, които сѫ горѣли на бъдни вечерь срѣщу коледа. Поръсватъ емежътъ, черяслото и пепелта съ вода и казватъ: „во име отца и сина и света го духа—Аминъ.“ съ пепелта поръсватъ нивята си и казватъ: „Колкото пепель дàде туй дърво, толкова кила да даде едното зърно и отъ тази нива — Аминъ“. Прѣкръстватъ се и си отиватъ по домоветѣ.

Ивановъ день.

Ивановъ день е леньтъ, когато се къ пятъ младоженцитѣ. Всички момци се съби рать и тръгватъ отъ кѫща въ кѫща, дѣто им младоженци, т. е. оженени отъ миналия Ива новъ день до сега и не сѫ биле кѫпани още Като влѣзатъ въ кѫщи, ако младоженеца усѣ ти, скрива се, но тѣ го търсятъ и гонятъ, д като го уловятъ. Като го уловятъ завеждат го на кладенеца и го окѫпватъ въ коритото Слѣдъ това всички отиватъ въ кѫщата му се почерпватъ съ вино или ракия. Момцитѣ даряватъ съ по една кърпа и слѣдъ това с отиватъ.

Ивановцитѣ не бѣгатъ, а всички задължително трѣбва да се окѫпятъ за здраве и цѣлъ день приематъ гости. А съ наддаване се кѫпи всѣки, за когото наддаватъ повече кила вино

Влиза дѣдо Колю—Каябаша въ кръчмата а дѣдо Димитръ — шопа си издава високата заповѣдь: „Момчета дръжте Каябаша и го цамбурнете въ коритото, отъ мене една ока вино“. Дѣдо Каябашъ не остава по̀ долу отъ Шопа и казва: „Я дръжте вие Шопа, отъ мене двѣ оки вино“! Дѣдо Шопъ тогава дава три; Каябаша — четире; Шопа петь и най-послѣ, Каябаша бръква въ дълбоката кесия, изважда една петолевка и я удря на масата. Дѣдо Шопъ нѣма вече сила да наддава и момчетата като вематъ петолевката, даватъ я на кръчмарина за вино; грабнатъ Шопа и го цамбурнатъ въ пълното съ вода корито. Дѣдо Шопъ умокренъ отъ петитѣ до главата, като мишка, крачи — отива дома си и отъ далечъ

вика на бабичката си: „Бабо, скоро вади дрѣхи, да се прѣбличамъ и постилай да си лѣгамъ, за да се затопля, защото Каябаша ме окжпа, не можахъ да излѣза на глава — наддаде брей, наддаде! . . .

Пеперуда.

Лѣтно врѣме, когато продължително не вали дъждъ, за да омилостивятъ Бога да изпрати дъждъ, момичетата отъ 10—18 години играятъ една игра, която се нарича „Пеперуда“.

Двѣ момичета сирачета, които сж безъ майки, се обличатъ въ скъсани дрипи и се окичватъ съ разни трѣви и цвѣтя, отъ главата, та до петитѣ. Другитѣ се налавятъ на хоро и вървятъ изъ улицата, като играятъ и пѣятъ:

Пеперуда лята,
Изъ вода се мята
Дай Боже дъждецъ (повтаря се)
Да се роди жито
Жито черно-класно 2
Просо желто-класно
Да ми мѣси мама
Ситенъ, питенъ кравай
На харманя мѣсенъ
На слънцето печенъ
Дай ми Боже дъждецъ 2

Пящецъ ходятъ изъ пѣло село, отъ кжща въ кжща, като играятъ. Едно отъ момиченцата, което се нарича „попъ“, носи бакърчето и съ една босилкова китка ржси всички

въ кжщи и иска подаръкъ. Други двѣ момичета търкалятъ едно сито по двора и викатъ: „берекетъ, берекетъ, берекееетъ! . . .“ Гледатъ, ако ситото при падането си се захлюпи, означавало плодородие, ако ли падне съ отвора на горѣ, означавало гладна година. Нѣкои отъ момичетата носятъ чувалъ за брашно, гърне за масло, за сирене и си поискватъ да имъ подарятъ, за да имало съ какво да се приготви храна за „Герванча“.

Герванчо е човѣкъ направена отъ калъ, мъртавъ, туренъ на носило, покритъ съ платно, украсенъ съ разни цвѣтя.

Щомъ изходятъ селото, вращатъ се въ опрѣдѣлената кжща дѣто се намира „Герванчо“. Всички момичета биватъ мокри, понеже, слѣдъ всѣко подаряване, изплискватъ подирѣ имъ водата отъ котлитѣ си и послѣ ги наливатъ съ прѣсна вода. Като се събератъ около умрѣлия Герванчо, почватъ да палятъ свѣщи и да плачатъ, а попътъ кжди тамянъ и опѣва. Послѣ двѣ момиченца вематъ носилото съ Герванча и отиватъ на нивитѣ, дѣто изкопаватъ гробъ и го заравятъ. Като го заравятъ плачатъ на гроба. За да не е искуственъ плачътъ, по-голѣмитѣ момичета одарватъ внезапно на по-малкитѣ по нѣкой шамаръ и тогава се започва истински плачъ. Нѣкоя изчита една молитва, поливатъ гроба съ вода и си отиватъ въ селото съ голѣмъ викъ и крѣсъкъ. Отиватъ въ кжщата отъ дѣто бѣше дигнатъ Герванчо, приготвятъ за едене и пиене— за Герванчова душа, слѣдъ което си отиватъ. На другия день, рано сутринята пакъ отиватъ къмъ Герванчова гробъ, пакъ плачатъ, попътъ

пакъ кжди и чете молитви. Тогава разравятъ гробътъ, зематъ Герванча съ носилото, връщатъ го въ село и го пускатъ въ нѣкой геранъ, отъ тамъ Герванчо щѣлъ да накара водата да се издигне на горѣ и да вали дъждъ. Така се завършва играта „Пеперуда“.

Дѣлъ пети.

Село Ботево.

(Описание).

Село Ботево носи името на бѣлѣжития нашъ поетъ-революционеръ Хр. Ботевъ. То се намира между селата: Ново-Ботево, Кадиево, Оборище, Бояна, Геле-кьой, Кочакъ, Кара-пунаръ и Сараджа — почти въ срѣдоточието имъ. Гр. Добричъ се намира на сѣвероизточно растояние 20 км., а гр. Варна — на югоизточно растояние 35 км.

Старото название на селото е Юшенлий, наречено, споредъ както се прѣдполага отъ турската дума „шенъ“. Около селото се намиратъ много разкошни мѣста, напъстрени съ сѣнчести дървета и хладни извори, които привличали бекювитѣ отъ Добричъ и Варна на мохабетъ — шенликъ. „Шю шенлия гиделимъ“. Отъ тукъ произлѣзло името „Юшенлий“.

Сегашното Ботево е разположено на дѣсния брѣгъ на рѣката Юшенлий, или както още се нарича — Деде-Бунаръ дере си; на три не високи бърда, които се дѣлятъ помежду си съ доловетѣ: Рускула, който дѣли селото на източна и западна часть и долътъ по който върви варненския пжть и дѣли селото на сѣверна и южна часть.

Рѣката води началото си отъ изворитѣ на

Гюндоудскитѣ и чатменски чешми, които се намиратъ на югъ, 20—25 км. далечъ отъ Ботево и като лѫкатуши прѣзъ Суджасъ-кьойскитѣ и Кочашки долини, минава покрай селото Ботево, като кара съ стотини мѣлници за брашно и пои съ хиляди ливади; отива на сѣверъ къмъ Ново Ботево, покрай селата: Ени-махле, Арнауткуюсу, Хасъмъ-деде и се губи нѣкѫдѣ къмъ с. Кара-пе́литъ. Рѣката има 2 м. широчина и 1 м. дълбочина, постоянно е мътна, поради което рибитѣ ѝ, прилични на сарделитѣ не могатъ да се видятъ и не могатъ съ вѫдица да се ловятъ, а съ сертме.

Въ дъждовно врѣме водата прииждa и залива покрайнитѣ ниви и ливади и прави голѣми пакости. Въпрѣки това, обаче, рѣката принася голѣма полза на околното население, като служи за поене на добитъка и кара толкова воденици по течението си.

Въ климатическо отношение, селото може да се прѣпорѫча съ чистия и здравъ въздухъ. Наоколо има хубави сѣнчести гори и овощни градини, които разхубавяватъ околностьта му. Най-голѣмо богатство за ботевчани е гората имъ, която има около 6,000 □ метра.

Ботевченци сѫ хора здрави, едри и снажни, отличаватъ се и съ своето облѣкло отъ всички околни селени.

Най-старитѣ и коренни жители на с. Ботево сѫ дошле отъ балканскитѣ села: Еркечъ, Рулица, Мостени и др. мѣста. Значи и прародителитѣ имъ биле такива лични хора, та и чадата имъ си запазили всички отличителни и битовни характеристични чърти.

Плодородието въ селото е винаги задоволително. Особено се цѣни и прѣдпочита на варненската скеля „ботевското жито“.

Старото село Юшйлий се намирало 5 к. м. на сѣверозападъ отъ сегашното, отъ лѣвата страна на рѣката, на главния пѫтъ отъ Добричъ за Шуменъ, дѣто господствувалъ нѣкой си Насте Чорбалжи. Прѣзъ врѣме на черното робство, когато върлували кърджалиитѣ и даалиитѣ, селото било разсипано и жителитѣ му се пръснали по различни страни. Само Дѣдо Димо прѣминалъ рѣката и дошелъ въ сегашното по-хубаво мѣстоположение, дѣто основалъ днешното с. Ботево. Днесъ селото брои 165 кѫщи съ 190 вѣнчила. Много отъ младежитѣ се изселватъ въ други ближни села, понеже мѣрата на село Ботево е малка. Такива прѣселени има въ селата: Ново-Ботево, Бояна, Кара-пунаръ, Сараджа, Арнауткуюсу и Хошкалемъ.

На много мѣста изъ гората сѫ се откривали зидове, напр. въ Прманджика, Алмалитѣ, св. Марина и др., които свидѣтелствуватъ, че е имало тамъ нѣкога стари заселища, за които никой отъ по-старитѣ не помни нищо.

Водата въ селото и вънъ отъ него е въ голѣмо изобилие. Тя я повечето изворна и прѣвъзходна за пиене и поене.

Най-бѣлѣжито мѣсто въ околностьта на селото е *света Марина*, (Далѫбъ-деде или сѫтма пунарѫ).

Това мѣсто се намира 2 километра на истокъ отъ с. Ботево, въ единъ долъ, дѣто извира рѣката съ сѫщото название. При изворитѣ на тази рѣка, всрѣдъ брѣстове, върби и каваци се намира параклисътъ, дѣто се из-

вършва молебенътъ, всѣка година, на 17 юлий — Маринъ день. Тамъ има построени двѣ кѫпила, едно за мѫже и друго за жени, които се кѫпятъ за здраме. На речения съборенъ день, на това мѣсто се стичатъ отъ разни мѣста съ хиляди християни, за да получатъ исцѣление на своитѣ тѣлесни и душевни страдания и болести.

Прѣди 40 години това мѣсто е владѣялъ нѣкой си турчинъ отъ Кара-пунаръ — Топчи Сали. Тогава то е било само единъ чардакъ на 4 дървета, съ стѫпала надъ извора. И тогава, населението на сѫщия день 17. VII. е ходѣло да се кѫпи за здраве. Турчина намислилъ да си съгради тамъ здание, но като започнали да копаятъ, разкопали единъ старъ зидъ, въ който намѣрили една сребърна монета съ кръстъ и околовръстенъ надписъ: „Марина“. Говори се, че тази пара е вземалъ х. Иванъ отъ Добричъ.

Като видѣлъ надписътъ на парàта, турчина казалъ: „бу еръ турке ляхикъ деѝлъ“ — това мѣсто не прилича на турчинъ. Той го продалъ на Дѣдо Лечю за една коза, двѣ овце и 1 рогозка за джамията на с. Кара-пунаръ. Дѣдо Лечю, пъкъ го подарява на църквата св. пророкъ Илия въ с. Ботево. Прѣзъ 1882 год. църковнитѣ настоятели построили параклисътъ, който и днесъ сѫществува и отъ който ботевската църква има ежегодно отъ 500 до 600 лева чистъ приходъ.

На сѣверъ отъ Ботево се простира гората, вървѣдъ която, до мѣстността „кале буруну“, се намира *Войковата градина*, посѣта съ вишни, череши, орѣхи и чърници. Отначало тамъ е била „Дѣдо Костадиновата нива“, но неговия внукъ Маринъ Войковъ, ведно съ селския тогавашенъ писъръ Димитръ Златевъ, по залягането на Доре Великовъ (тогавашенъ новъ социалистъ) насадили тази градина съ съ голѣми проекти и планове за отглеждание на буби и пр. Тогава тѣ сѫ си говорили на шега прѣдъ селенитѣ, че когато мине край село желѣзницата, тѣхната златна коприна, на денгове ще се товари въ вагонитѣ за Европа . . . За ирония на сѫдбата или по Божие провидение, ние, заедно съ всички ботевчани доживѣхме и видѣхме желѣзницата да влаче вагонитѣ близо край село, но тѣ сѫ пълни съ храна . . . Копринатa не бѫли защото Войковъ и Златевъ се скараха и напуснаха хубавата и многообѣщающа градина.

Но тази градина има друго едно значение за нашето село. Въ тия врѣмена, въ тази градина сѫ се събирали на кръжокъ: Войковъ, Златевъ и Великовъ и сѫ конферирали върху утопичнитѣ учения на Маркса, Енгелса и др. Отъ тамъ, отпослѣ се принесе и всади въ ума на нѣкои младежи ботевчани, това социалистическо учение, въ резолтатъ на което селенитѣ започнали да истиватъ отъ къмъ религията и отечеството и започнали да очакватъ онния блажени врѣмена, когато ще се дѣлятъ имотитѣ на богатитѣ За зла честъ, обаче, тия врѣмена не идатъ още . . . идатъ, но само за онния, които се трудятъ честно и живѣятъ съ вѣра и надежда въ Бога.

На западъ отъ селото, въ нивитѣ, коло 1 км. далечъ се намира боевата чешма, отъ водата на която селенитѣ сѫ построили самия

пѫть отъ Ботево за Добричъ „Новата чешмя“, а малко по-нататъкъ задъ лозята, подъ брѣга нарѣченъ „кайряка“ се намира Дѣдо Миревата чешмя, съ най хубава вода, подъ която е надвисена горичката „Кирезлика“. Тази хубава горичка застрашана да бѫде изсѣчена отъ ботевчани, понеже е заобиколена съ ниви и всѣка година стопанитѣ на нивитѣ малко по малко коренятъ отъ гората за да увеличаватъ нивитѣ си.

Други по забѣлѣжителни мѣстности въ ботевската гора сѫ: Сазлѫ-кула, Чучура, Дюзъ орманъ, Кара-мечъ-кула, Каймѫ-буруну, Пергелъ-ташѫ, Кушъ-пунаръ, Българскитѣ лозя, които сега сѫ унищожени, Дѣдо Минчовото конопище, Янѫшката поляна и др.

Училището е построено на сомото мѣсто, дѣто нѣкога е била турската джамия, съ двѣ класни стаи, които сѫ недостатъчни за да побератъ всичкитѣ лѣпа подлежащи на задължително учение. Има вече рѣшение да се построи ново училище съ 4 класни стаи, а старото да послужи за горѣнъ курсъ на основното учение.

Въ Ботево е имало българско училище още въ турско врѣме, прѣди 65 години. Учителъ е билъ нѣкой си „куция даскалъ“, който училъ селскитѣ лѣпа въ единъ земникъ. Слѣдъ него учителствувалъ въ село Даскалъ Тодоръ, който настанилъ училището въ една по удобна стая, която е служила и за *параклисъ*. Сега тази стая е даракчийницата на Д. Златевъ. Къмъ по-старитѣ учители спадатъ: Даскалъ Христо Духовниковъ, Даскалъ Василъ и др. Въ по-новото училище е учителствувалъ Димитръ Станчевъ, на когото се длѫжи най-много засилванство на учебното дѣло въ с. Ботево и повдигане уровена на интелегентностьта между селенитѣ. Още въ турско врѣме учительтъ Д. Станчевъ е воделъ класово обучение, като го е примѣсвалъ и съ религиозно изучване на черковния редъ и черковно пѣние. Отъ него сѫ излѣзли добри учители, пѣвци и свещеници, които и до днешенъ день възхваляватъ неговата память.

Въ 1898 год., по инициативата на свещеникъ Хр. Ст. Хаджевъ, ведно съ учителитѣ Недю Кръстевъ и Еню Николовъ, въ селото се основа *Народно читалище* подъ название „Просвѣта“. За едно кратко врѣме библиотеката му се снабди съ около 300 екз. книги съ научно и общеполезно съдържание. Въ читалището се държаха популярни сказки и бесѣди за селенитѣ. Но, за зла честь, поради свойствената на българина завистъ и партизанска гонидба, читалището скоро се разтури. Учительтъ Недю Кръстевъ държа сказка за неправилното разпрѣдѣление на данъцитѣ. Нѣкои завистливи и злобни люде, донесли на властьта, че ужъ учительтъ казалъ „да не плащатъ селенитѣ данъци на държавата“. Започна се гонение, слѣдствие, разтакане и пр., до като най-послѣ се постигна цѣльта имъ — читалището биде разтурено, а книгитѣ му се причислиха къмъ училищната библиотека.

Църквата въ с. Ботево е построена въ 1868 година, по инициативата на Дѣда Семо Миревъ, Димо Мирчевъ, Андонъ Яневъ и др. Иконитѣ биле изографисани отъ нѣкои си голѣмия и малкия Иванчо — трѣвненци. Въ

турско врѣме, въ селото сж идвали да извършватъ трѣбитѣ на християнитѣ гръцки свещеници отъ Варна, отъ с. Бѣла и др. мѣста, а по послѣ е идвалъ отъ Добричъ Попъ Иванъ Филиповъ и Попъ Пеню. Слѣдъ като се построила църквата въ с. Николаевка, идвали сж отъ тамъ свещеницитѣ: Иванъ Громовъ и Попъ Костадинъ, Пръвъ ботевски свещеникъ, слѣдъ построяването на черквата е билъ Попъ Никола, който прѣкръстилъ кръстенитѣ отъ Попъ Василъ дѣца, защото послѣ се оказало, че Попъ Василъ не билъ истински попъ, а е ходѣлъ по комитетски и възстанически работи. Отъ 1868 година до освобождението ни е билъ свещеникъ Попъ Никола. Тъкмо въ врѣме на войната е билъ Попъ Иванъ отъ Крумово, който билъ злѣ измъчванъ отъ турцитѣ и отъ такива мжки е умрѣлъ. Заровенъ е въ църковния дворъ на с. Ботево. Въ това врѣме е билъ свещеникъ и пословичния Попъ Ганчо. Прѣзъ 1878 до 1881 год. сж биле свещеници: Захария Стояновъ Гроша, Илия Халачевъ и Петръ Ст. Щитевъ. Въ 1882 г. е дошелъ за свещеникъ Ив. Русевъ отъ с. Казълджиларъ, който въ турско врѣме е убилъ единъ отъ най прочутитѣ разбойници върлуещи по тия мѣста, поради което избѣгалъ въ Добруджа, къмъ Кюстенджа, когато Русия вече била завзела тамошнитѣ мѣста. Свещ. Ив. Русевъ умрѣлъ прѣзъ 1892 год. Отъ тогава до 1897 год. сж биле свещеници: Никола Георгиевъ, Велико Ивановъ и Ив. Мариновъ. Прѣзъ 1897 година, както и по-горѣ изложихме, се е ржкоположилъ сегашния свещен. Христо Ст. Хаджевъ.